

Клэлэцлыкхэмрэ ныбжьыкхэмрэ яхудожественнэ творчествэкхэ Дунэе фестиваль- зэнэкъокъоу «Адыгеим ижьогъожьыехэр» зыфиорэм хэлажьэхэрэм, изэхэщаклохэм ыкхи ихьакхэм афэкхо

Ныбджэгъу лъапхэр!

Фестиваль-зэнэкъокъоу «Адыгеим ижьогъожьыехэр» зыфиорэм хэлажьэхэрэм, изэхэщаклохэм ыкхи ихьакхэм гуфэбэныгъэ хэлъу шлуфэс шьосэхы.

Шьуитворческэ къэгъэлъэгъон шлагъо зызэхашъуагъэм къыщегъэжьагъэу Урысыем икультурнэ щылакхэ ихьугъэ-шлэгъэ инэу ар хъугъэ, ицыхъэ зытелгъыжъэу дунэе лъэгъапхэм нэсыгъ. Непэ фестивалым хэгъэгъу зэфэ-ишъафхэм ащыпсэурэ клэлэцлыкхэу зэчый зыхэлхэр зэреххы, къошныгъэ, цыхъэгъэщыныгъэ азыфагу илэу нахь икхэу зыкхызылауахынымкхэ, ныбджэгъукхэр зэрагъэгъотынхэмкхэ ащ ишлуагъэ къэкхо.

Шьо пшъэрылъ дэгъу зыфэгъэгъууцужьыер: ныбжьыкхэр культурнэ клэным къыхэгъэлъэгъэжъэжъэхэр, лъэпкъ творчествэм шлулэгъэурэ ишъэкхэафэрэ фырагъу нлугъэхэр. Къэщынымкхэ, орэдкхэлонымкхэ, лъэпкъ музыкальнэ Измэ-псымхэм къагъэлогъэнымкхэ ыкхи нэмыкхэмкхэ зэнэкъокъоу зэхашъуахэрэм яшлогъэишхэ къэкхо лъэпкъ культурэм цыфхэр нэлуасэ фэхъунхэмкхэ, Измэ-псымхэм зыхэлъ ныбжьыкхэм яфэгъэишъ уасэ афашынымкхэ.

Ныбжьыкхэм ятворчествэ тапэкхэ хэгъоныгъэ ишлуным, ахэр нахь дэгъоу зэрэишлэхэм, искусствэ-ишхэм ижьогъуагъэхэр къыхэгъэгъэжъэжъэхэм иамал фестивалым къызэритыцтым ишлушъхъуныгъэ фыси.

Фестивалыр дахэкхэ шьугу къинэнэу, шлуу щылэр зэкхэ къыжъудэхъунэу сышъуфэлъаго.

Урысые Федерацием культурэмкхэ иминистрэ ипшъэрылъхэр зыгъэцэкхэу А.Е. БУСЫГИН

Ныбджэгъу лъапхэр!

Мэхъанэишхо зилъ хъугъэ-шлагъэм — фестиваль-зэнэкъокъоу «Адыгеим ижьогъожьыехэр» зыфиорэр къызэрэгъэлауахыгъэм пае сыгу къызделэу сышъуфэгъушхо.

Илэс пшъыкхуи хъугъэишъ мы фестивалым республикэм иныбжьыкхэр художественнэ творчествэм фещэх, зэчый зыхэлхэр къыхэгъэгъэжъэжъэхэм ыкхи клэлэцлыкхэу зэрэишлэхэр зыгъэгъэгъэжъэжъэхэм иамал мы фестивалым къызэритыцтым ишлушъхъуныгъэ фыси.

Зэчый зыхэлъ ныбжьыкхэм жанрэ зэфэишъафхэмкхэ Измэ-псымхэм къагъэлъэгъоным иамал мы фестивалым къызэритыцтым ишлушъхъуныгъэ фыси. Къэбэртэ-Бэлыкъарым, Къэрэцхэ-Щэрджэсым, Абхъазым, Къыблэ Осетием, Дагъыстан, Ставрополь краим, Тульскэ ыкхи Ростовскэ хэкхэм, къалэхэу Краснодар, Кропоткин, Белореченскэ, Лабинскэ, Москва ыкхи Астрахань къарыкхыгъэ творческэ коллективхэр ащ зэреххы.

Фестивалэу «Адыгеим ижьогъожьыехэр» зыфиорэм лъэпкъ зэфэишъафхэм якультурнэ клэн бай къэгъэгъэжъэжъэхэмкхэ, хэгъоныгъэ егъэишлэгъэнымкхэ ишлогъэишхэ къэкхо. Къэралыгъо хабзэм иорганхэмрэ общественнэ организациехэмрэ Измэ-псымхэм афэхъуэхэ «Адыгеим ижьогъожьыехэр» зыфиорэм фэдэ фестивальхэр зэрэхащэхэрэм ныбжьыкхэм амалышлу араты чэ-фыгъоу, фбагъэу, Измэ-псымхэм ахэлъыр цыфхэм алыгъэишхэмкхэ.

Фестиваль-зэнэкъокъоу хэлэжъэрэ пстэуми сыгу къызделэу сафэлъаго гъэхэгъэгъэжъэжъэхэр ашлуныгъэ, дунаир мамырэу, шлуу щылэр зэкхэ къадэхъоу псэунхэу!

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТХЪАКУШЫНЭ Аслъан

Инвестиционнэ программэхэр

Унэр иплалъэм атыщт

Федеральнэ программэу «Урысыем и Къыбл» зыфиорэу 2009 — 2012-рэ ильэсхэм ателгытагъэм Адыгэ Республикэр зэрэхэтым тегъэпсыкхыгъэу, къалэу Мыекъуапэ шагъэпсы хьафизэ ыкхи дэу зылыгъурэ клэлэцлыкхэу нэбгырэ 51-м ателгытэгъэ еджэпхэ-интернат. Гъэгъэгъэхэм зигугъу къэтшырэр къагурылоным пае къэлогъэн фае: объектым ыцхэ къызэрэтлуагъэм фэдэу инвестиционнэ программэм хэтхэгъэми, мыр ыпэкхэ Адыгэ республикэ еджэпхэ-интернатэу апэрэ видым хэхьэрэ зэхэзымыхырэ клэлэеджа-

кхэм ателгытэгъагъэр ыкхи 2007-рэ ильэсым апэрэ, ятлонэрэ, ящэнэрэ, яплэнэрэ видхэм ахагъэхьабыгъэр ары. Мы ильэсым ащ игъэпсын пае псэолъэшхэм

сомэ миллион 52-рэ алэ къырагъэхьан фае. Ащ шыщэу сомэ миллион 21,9-р Адыгэ Республикэм иинвестиционнэ программэ тегъэпсыкхыгъэу Адыгеим

2009-рэ ильэсымкхэ иреспубликэ бюджет къыхахыщт. Объектым ишлуныгъэ ригъэжьагъэу псэолъэшл-монтаж логхлэнхэр шегъэцэкхэ ООО-у «Клуай» зы-цхэм. Планым зэригъэнафэрэм-кхэ, зэкхэ мылькур алэ къырагъэхьанышъ, тызыхэт ильэсым еджэ-пхэ-интернатэу атын фае.

Непэ ехъулэу логхэу мыщ шагъэцэкхэ: объектым ыпкъ агъэуцугъ, ышъхэ тыралъхьагъ, гъэдэхъжын логхлэнхэр етлуп-щыгъэу шагъэцэкхэ. Еджэпхэ-интернатэу иплалъэм тыгъэным пае псэолъэшхэм алъэкхэ къагъанэрэп.

СХЪУТЭ Нурбий.

Адыгеир Измэ-псымхэм ритыным фэхъазыр

Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан Республикэу Ингушетием и Правительствэ и Тхьаматэу Рашид Гайсановым ыцхэклэ телеграммэ ыгъэхьыгъ. Ингушетием икхэлэ шъхьалэу Назрань террористическэ акт зэрэщызэрахагъэр тиреспубликэ ипащэ лъэшэу гу-хэкхэ зэрэщыхъугъэр ащ къыщелэ.

Тхьаклушынэ Аслъан ителеграммэ мырэушътэу ит: «Адыгэ Республикэм щыпсэурэ цыф лъэпкъыбэхэм сэ шъхьэкхэ Назрань къышъхъугъэ тхьамыкхэгом хэ-бзэуухъумэкхо органхэм ялофышлэхэр, цыф къызэрыкхэ-хэр, клэлэцлыкхэр зэрэхэклодагъэхэр лъэшэу тыгу къеуагъ.

Республикэу Ингушетием логхэр зыпкъ щимыгъэуцужьыгъэнхэм пае бзэджэшлагъэу хъунклакхэм зэрахъэрэм гъуна илэп.

Мы мэфэ хьылъэхэм Адыгэ Республикэр шъуигъус, террористическэ актым хэфыкхъухьагъэхэм ялэзэгъэным ыкхи ахэм япсауныгъэ зыпкъ игъэуцужьыгъэным тэ сы-дигъуи тыфэхъазыр.

Ушэтынышхэхэу апэкхэ къыкхыгъэхэм ямылгытыгъэу, шъуицыфхэм сыдигъуи лыхъужьыныгъэшхо, лушыгъэ, пытагъэ къызыхагъафэщыгъ.

Мамыр щылакхэм фэгъуэрэ Ингушетиер хэтрэ экстре-мисти къызэтыригъэуцон зэрымылъэкхыщтым сицыхъэ-тель».

Адыгэ Республикэм и Президент ипресс-къулыкхэу

Ильэсныкхэ зэфэхьысыжъхэр

Наталья ШИРОКОВАР:

«Чыфэ зэрэттемелъыр теубытагъэ хэлъэу къэтлон тлэкхыщт»

АР-м логхлэнымкхэ ыкхи соци-альнэ хэгъоныгъэмкхэ и Мини-стерствэ цыфхэм нахь апэблэгъэ къэралыгъо къулыкхуэхэм ащыщ. Нэж-лужьхэм, сэкъатныгъэ зилэхэм, ветеранхэм, зыгот макхэм, клэлабэ зэрыс унагъо-хэм, нэмыкхыбэхэм ящылэкхэ-псэукхэ изытет ащ илогхлэн зэрэ-зэхыщэрэм бэкхэ епхыгъ. Мини-стерствэм лъэныкхэ зэфэхьы-фыбэмэ логхэ адешлэ. Ащ ипащэу Наталья Широковам джырэблагъэ гушылэгъу тызыфэхъум, тызыхэт ильэсым иапэрэ мэхих къыкхэцхэ зэшлуахышъуэгъэхэм, тапэкхэ ашлэнэу рахъухьагъэхэм къатедгъэгъушылагъ.

(Икхэу хэ 3-рэ н. ит).

хыгъэ зэрэхуштым, тилъэпкъэгъухэр ячлыгужь нахьыбэрэ къаклохэзэ ашынымкIэ амалэу шыIэхэм бгъуитIур атегушыIагъ.

Ежъ Хьасан бизнесым пылгъ, анахьэу къэгъагъэхэм якъэгъэкIын дэлажэ, исэнэхьаткIэ инженер-агроном, Адыгеим пчъагъэрэ шыIагъ. Ишъхьэгъусэрэ ежыррэ пшъэшгитIурэ зы кIалэрэ зэдапугъ. Ахэр бэрэ тиреспубликэ къэкIуагъэх, Адыгеим ичыопси, ащ шыпсэурэ цIыфхэри лъэшэу агу рехыхь. Иофыгъоу зэшIуахыгъэм хэкум къэклон зышIоигъохэмкIэ мэхъанэшхо иIэу Хьурмэ зэшъхьэгъусэхэм алыгът. Гъогоу къызэIуахыгъэм ишIуагъэкIэ цIыф къызэ-

ИОРДАНИЕР нахь къытпэблагъэ хьугъэ

Иорданием къыкIыгъэхэ тилъэпкъэгъу зэшъхьэгъусэхэу Хьурмэ Хьасанрэ Сухьадрэ тыгъуасэ тиредакция ихьэклагъэх. Къызфеблэгъагъэхэри къэбар гушIуагъу: Краснодар иавиакомпание унашъоу ышIыгъэм диштгъу тхьамафэм зэ (мэфэку мафэм) Краснодар иаэропорт текIырэ къухьэлъатэр Иорданием быбышт, а мэфэ дэдэми къыгъэгъэжыгъэ ышIышт. Темыр Кавказым, Адыгеим къакло зышIоигъо пстэуми джы ар къызфагъэфедэн алъэкIышт. Къухьэлъатэм апэрэ кIогъоу (рейсэу) мы мафэхэм ышIыгъэм зэшъхьэгъуситIур къыдэбы-быгъ (зэкIэмкIи нэгъыр 30 фэдиз хуштыгъэх).

— Тилъэпкъэгъухэу

Адыгеим къэклон зыгу хэлъхэм япчъагъэ макIап, — еIо Хьасанэ. — Ау республикэхэм занкIэу транспорт къызэрэмыкIорэм цIыфхэр зэтыриIажэщтыгъэх ыкIи лъэшэуи ыгъэгумэкIыштыгъэх. Мы Иофыгъор зэшIохыгъэ хьуным пае Иорданием итуристическэ агентствэ ипашэу, адыгэ кIалэу Али-Пакидж Краснодар иавиакомпание лъэIу тхылъкIэ зыкыфигъэ-загъ ыкIи бгъуитIур зэрэздэлъжэщтхэмкIэ зэзэгъыныгъэ задашыгъ. Джащ фэдэу Мыекъуапэ къыкIыгъэ купымрэ Иорданием туризмэмкIэ и Министертствэ ипашэхэмрэ зэлукIэгъу-зэдэгущыIэгъу здыряIагъ. Иофыгъоу рахъухьагъэр нахь псынклэу зэшIо-

рыкIохэм ямызакъоу, бизнесым пылхэри Адыгеим нахьыбэу къызэрэблэгъэщтхэм яцыхьэ телъ. НэмыкI къэралыгъо уихьаным пае ишыкIэгъэ документхэр (визэр) ежъ аэропорт кIоцым шьыбгъэпсынхэ зэрэплэгъэкIыштыри IэшIэхэу алыгът.

Къэлогъэн пае къухьэлъатэр Краснодар къызыщегIысэхкIэ, ащ ис цIыфхэр збгырызыштышт автобусхэр къызэрапэгъокIы-хэрэр. Мыекъуапэ е Налщык кIо зышIоигъохэр ахэм збгырашых. А фэло-фашIэм ыуасэ авиабилетым хэхъэ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Сурэтым итыр: Хьурмэ
Хьасанрэ Сухьадрэ.

Шышъхьэлум и 20, 2009-рэ илъэс

НыбжыкIэхэр зэлукIагъэх

Шышъхьэлум и 18-м Мыекъопэ ыкIи Шытхьэлэ районхэм къарыкIыгъэ ныбжыкIэ 50 фэдиз поселкэу Гъозэрыплъэ дэт зыгъэпсэфыплэу «Горная деревня» зыфиIорэм шызэлукIагъэх.

Иофтхьабзэм хэлъжыагъэх АР-м ныбжыкIэ ИофхэмкIэ и Комитет и Тхьаматэу ПатIыкIо Аслъан, Краснодар крайм ныбжыкIэ политикэмкIэ идепартамент ипашэу Оксана Зюбинар, Мыекъопэ ыкIи Шытхьэлэ район администрациехэм япашэхэу Евгений Ковалевымрэ Иван Имгрунтрэ, нэмыкIхэри.

НыбжыкIэхэм язэлукIэ Гъозэрыплъэ игъэкъэбзэнкIэ рагъэжыагъ. Экологир зэщызыгъэкъорэ хэкIыр къаугъоигъ, ащ ыуж псыкъефэхыплэу «Руфабгъ», гъочIэгъхэм ыкIи нэмыкI чыплэ дахэхэм ашылагъэх. Апэрэу зэхашэгъэ Иофтхьабзэм къекIоллагъэхэр къоджэ псэуплэ зэфэшъхьафхэм къарыкIыгъэ ныбжыкIэхэу шыIэныгъэм чанэу зыкышыгъэлъэгъуагъэхэр арых. Мыекъопэ

район администрацием ныбжыкIэ ИофхэмкIэ иотдел ипашэу Светлана Пачишко къызэриIуагъэмкIэ, къоджэ псэуплэхэм ащылэжыэрэ специалистхэм яIофшIэн къалэм шыIэхэм бэкIэ атекли. Мыхэм Иофыгъоу апашъхьэ къиуцорэр нахьыб. Ахэм язэшIохын мыщ фэдэ зэлукIэхэм къагъэпсынклэ ыкIи ныбжыкIэхэм апае Иофтхьабзэ зэфэшъхьафхэр зэхашэхэмкIэ яшIуагъэ къэкIо.

РайонитIум къарыкIыгъэ ныбжыкIэу Иофтхьабзэм хэлъжыагъэхэмрэ комитетхэм япашэхэмрэ зэдэгущыIэгъу здыряIагъ. НыбжыкIэхэр зыгъэгумэкIырэ упчIэхэм пащэхэм джэуапхэр къаратыжыгъ. НыбжыкIэ политикэм зыкыгъэгIэтыгъэным, апшэрэ гъэсэныгъэ зIэхэм ИофшIэплэ чыплэхэр ягъэгъотыгъэным, псауныгъэм зэрар езыхырэ лъэныкIохэр шыгъэзые-

гъэнхэм ыкIи нэмыкIыбэхэм ахэр атегушыIагъэх.

— Мыщ фэдэ зэлукIэхэм ныбжыкIэхэр нэIуасэ ащызэфэхьух, — еIо ПатIыкIо Аслъан. — Республикэм шызэхэтщэрэ Иофтхьабзэхэм ныбжыкIэхэр къахэдгъэлэжъэнхэр, яшIоигъоныгъэхэр къыраджэIотыкIыныр ыкIи ахэм IэпыIэгъу тызэрафэхуштыр дгъэнэфэныр ары пшъэрылгъэ шъхьалэу тилэр. Джащ фэдэу ныбжыкIэхэм къагъэхьазырыгъэ проектхэм пащэхэр ащагъэгъозагъэх. РайонитIум яныбжыкIэхэр зэзыщэ-лIэшт гукъэкI гъэшIэгъонхэр куп пэпчъ къыгъэлъэгъуагъ. Ахэм ащыщых КВН-р, литературнэ кружокхэр, зэгъунэгъу районхэм якультурэ зыщызэрагъэшIэн алъэ-кIышт зэхашэхэр ыкIи нэмыкI Иофтхьабзэ гъэшIэгъонхэр.

Ащ ыуж Шытхьэлэ ыкIи Мыекъопэ район администрациехэм ныбжыкIэ ИофхэмкIэ яотделхэр зэрэздэлъжэщтхэр къэзыушыкIагъэрэ зэзэгъыныгъэм пащэхэр здыкIэтхыгъэх.

ДАУТЭ Анжел.

Сурэтыр зэхашэхэм къы-
щытырахыгъ.

КЪЭБАРЫКIЭХЭР

Уасэхэр

Джыри сомэныкIо къыхэхьуагъ

Дунэе финанс кризисэу зигугъу ашырэм нэмыкI къэралхэм еплъыкIэу фырыIэмрэ Урысыем зэрэщыгъэпсыгъэмрэ бэкIэ зэрэзетекIыхэрэр джырэблагъэ гушыIэгъу сызыфэхуыгъэгъэ предприниматель горэм хигъэунэфыкIыгъагъ. Джащ фэдэу телевидением еплъыхэрэм анаIэ тырадзэгъэн фае джырэблагъэ Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий Медведевми дунэе финанс кризисым нэмыкI къэралхэр къыхэкIыжъхэу фежыагъэхэми, Урысыем джырэкIэ ар еплъэгъулIэн умылъэкIыштыу къызэриIуагъэм. Ащ ишыхьат блэкIыгъэ гъубджым гупчэ телевидением икъэбарыкIэхэм тызыщагъэгъозагъэри. КъызэратыгъэмкIэ, Германием ичиновник горэм къыIуагъ яхэгъэгу ипроиштыгъэ процент 17-у къеIы-хыгъагъ нахь мышIэми, зыкыIэтыжъэу зэриублагъэр ыкIи кIыхьашт илъэсым проценти 10-м нэсэу хэхъоныгъэхэр ашIынхэ зэралъэкIыштыр.

А шысэ зауIэм къызэрэпщагъэхьурэмкIэ, финанс кризисым ухэтыныр Урысыем мылIкур шызыубытыгъэхэмкIэ нахь фэдэу шьт пIон плъэкIышт. Ащ ишыхьат уасэхэм гъэпсыкIэу яIэри. Хэгъэгум байныгъэу илъым илъэныкIо

пстэури цIэрамыIо купым зэлыштыгъэу, зым — чыдагъэм, ятIонэрэм — газым, ящэнэрэм — гъучI лъэпкъхэм, яплIэнэрэм, ятфэнэрэм... — финансхэм, нэмыкI хэкIыплIэшIухэм ябысым хьугъэх ыкIи зэрэфаехэу зэкIэри агъэзекIох. Хьоршэ-рыгъэу шыIэр макIап. ГушыIэм пае, ИофышIэхэр нахьыбэу бгъэлэжэхэзэ, электричествов ыкIи нэмыкIхэр нахьыбэу пIубгъахэхэзэ бензин литрэ пчъагъэ къэпшIыныш, пыутэу IубгъэкIыным нахьы нахь фэдэба, гъэстыныпхэр афимыкIуштыу бгъэпсызэ ыкIи къызэрэкIэупчIэхэрэм зыкыбгъэгIэттэ, къэпшIырэм къыштыбгъэкIэныш, зы литрэр нахь лъаплэу пщэныр.

Лэжыгъэм иIухыжыгъоу къэблагъэ зэхьум, зэресагъэхэу, гъэстыныпхьэм ыуасэ сомэ зырызэу Iогъогогъоу къыха-гъахьуи, сомэ 14 зыосэгъэ А-76-м изы литрэ 17,5-м нагъэсыгъагъ. Джы лэжыгъэр Iуахыжыгъах, телъхьэлIэшхо шыIэу къыпшыхьурэп. Ащ емылгытыгъэу, проиштыгъэхэмрэ щакIохэмрэ яппетит хэхьо нахь, къышчыкIэрэп. Шышъхьэлум и 19-м ипчэдыжъ бензиныр зыщыра-гъахьорэм сызыIохьэм, А-76-м ыуасэ сомэ 17,5-у тетхэгъагъ, ау кассирым

къыIуагъ чэщым къафашэгъэ бензиным ыуасэ сомэ 18 зэрэхьугъэр ыкIи ащ телъытагъэу игъэхьуапкIэр сIыхыгъ.

Джы гъэзетеджэхэм сяупчIы сшIо-игъу: зэхэшъухыгъа, къышъохьулагъа пчыхьэм къэбар гори шъушымыгъуазэу унэм шъукIожыгъэу, пчэдыжым ИофышIэ шъузэкIом шъуилэжыапкIэ къалэ-тыгъэу? Ащ фэдэ ныбжы хьугъэп ыкIи хьуни ылъэкIыштыт. Сисэнэхьатэгъухэр ыкIи ахэр зыщылэжыхэрэ информации жьугъэм иамалхэр хабзэм ыгъэфедэхэ-зэ, лэжыапкIэм сомэ къыхагъэхьыштыу загъэнафэкIэ, анахь макIэми, илъэсны-кьорэ ащ игугъу ашIы. А пIалъэм къы-кIоцI сомэм кIуачIэ имыIэжъэу, шыIэ-ныгъэ амалыр зытетыгъэм зэрэтэгъу къэ-нэжыгъэу къычIэкIы. Джы мы шыси-тIур зызэгъапшэкIэ, гупшысэкIэ тэ-рээым утетмэ, зэфэхьысыжъэу пшIын плъэкIыштыр зы: е хэгъэгум хабзэ илъэп, е хабзэмрэ мылIкур зыхэхэмрэ зы хьу-жыгъэх. НэмыкI гурыIуакIэрэ телъхьа-плэрэ зыгъэфедэн ыкIи сыхьукъуагъэу къысшызыгъэхьуи зылъэкIыштым седэ-Iуным сыфэхьазыр.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

ШъунаIэ тешъудз!

Лъэхъух

Стани-
цэу Дон-
дуков-
скэм
щыщ За-
бавкин
Виктор
Василий
ыкIоу
1937-рэ
илъэсым
къэхьу-
гъэр зы-
дэщыIэр
Джэджэ

районым хэгъэгъу кIоцI ИофхэмкIэ иотдел джырэ лъэхьан егъэунэфы. Мыр 2009-рэ илъэсым шышъхьэлум и 12-м район сымэджэщым къычIэкIы, кIодыгъэ.

Виктор Забавкиным итеплъэкIэ илъэс 73-рэ фэдиз ыныбжъ, илъэ-гагъэ сантиметри 170-рэ мэхьу, ышъхьац тхьуагъэ, кIакоу кIэупхьухьагъ.

КIэко ежыашъо шыгъыгъ, гъон-чэдэж кIыхьэ шыгъыгъэп. СэмэгумкIэ ыпэ лыпцIэ тет.

Виктор Забавкиным зыдэщыIэм фэгъэхьыгъэ къэбар горэ шъошIэмэ, станицэу Джэджэ шыIэ телефон но-мерхэу 8 (87779) 9-12-82-м, 9-19-60-м е 02-м шъукытфитеонэу тышъолъIэу.

Наталья Широковар: «ЧЫФЭ ЗЭРЭТТЕМЫЛЫР ТЕУБЫТАГЪЭ ХЭЛЪЭУ КЪЭТІОН ТЛЪЭКІЫШТ»

(Апэрэ нэкіубгъом кышцежъэ).

— Бюджетым эпхыгъэу Іоф зышлэхэрэм лэжъапкІэ зэраратышт системакІэм Іоныгъом кышцежъэу зэрэтежъэхэрэм чыфхэр лэ- шэу егъэумэкІых. Апэу ащ кышцежъэу дэгъугъэ.

— СистемакІэм лэжъапкІэм игъэнэфэнкІэ еклотІакІэу кы- дилытэрэр нэмыкІ шыпкь. НахыпэкІэ зэрэщытыгъэм фэмыдэу, джы лэжъапкІэр чыфым фагъэуцуным пае пстэумэ апэу кыдалытэщтыр ІофшІэкІэ амалэу иІэмрэ иІофшІэн зэригъэцакІэрэмрэ ары. ЛэжъапкІэм, мыбэдэми, кызэрэхъоштыр теубытагъэ хэлъэу къэсІон слъэкІышт, ау кыыхъоштыр ежъ учрежде- нием мылкъоу иІэм елбгыт. АР-м и Президент унашъо зэриштыгъэм тетэу, мэзи- плыкІэ нахыжъэу республи- кэр а системакІэм техъэ. Ты- зыхэт ильэсым иІоныгъо мазэ и І-м кышыублагъэу бюдже- тым эпхыгъэу Іоф зышлэхэрэм ялэжъапкІэ нэмыкІ шыпкьэу къэлъытагъэу къаратышт. Рес- публикэм системакІэр щыпхы- рыштыгъэным фэшІ бюджетым щэгъэнэфгъэ ахъцэм процент 15-кІэ лэжъапкІэр нахыбэ тшынуу амал кытеты. Бю- джетым эпхыгъэу учреждение- хэм ялэжъапкІэ фонд зэрэщы- тэу пштэмэ, 2009-рэ ильэсым кыыхъагъэр процент 25-рэ.

— Социальнэ лэныкъом- кІэ шъуипшъэрылхэм за- кыфэбгъазмэ, ахъцэ Іэпы- Іэгъу зэфышхъафэу чыфхэм яшъуытхэрэмкІэ сыда Іоф- хэм азытет?

— Федеральнэ бюджетым кыыхъыгъэу социальнэ Іэпы- Іэгъу зэрэгъу пстэумкІи Ады- геим нэбгырэ мин 37-рэ щэп- сэу. Ащ нэмыкІэу, ІофшІэн иветеранхэу, заом илэхъан тылым щылэжъагъэхэу ыкІи политическэ репрессиехэм кы- хиубытагъэхэу, «региональнэ льготник» зыфатлэхэу, нэбгы- рэ мин 40-м ехъу Адыгеим ис. Республикэм щыпсэурэм иящ- нэрэ пэпчъ узэрыпсэун плъэ- кІышт ахъцэу агъэнэфэгъэм фэдиз кылэжъырэп, гъот макІэ зилэхэм ахэр ахэхъэх. Фэгъэ- клотэнхэр зилэхэм мы ильэсым иапэрэ ильэсныкъо кыкІоцІ мазэ къэс ахъцэ ІэпыІэгъу ят- тыгъ ыкІи псэупІэ-коммунальнэ фэлэ-фашІэхэм апае атыштыр афэттІупшыгъ. ЗэкІэмкІи ащ сомэ миллиони 184-м ехъу пэудгъэхъагъ. Социальнэ ахъцэ ІэпыІэгъоу яттырэ пстэури пштэмэ, сомэ миллион 300-м ехъу ахэм апэудгъэхъагъэу мэхъу. Ащ щыцэу сомэ мил- лиони 186-р республикэ бюдже- тым, сомэ миллиони 121,7-р фе- деральнэ бюджетым къахэ- кыгъ.

— Социальнэ ахъцэ Іэпы- Іэгъу икъоу ыкІи игъом чыфхэм аІэкІэжъэуахъан шьолэкІа?

— МышкІэ чыфэ зыпарі зэрэттемлыр теубытагъэ хэлъэу непэ къэсІон слъэкІышт. Шыпкьэ, ильэсуу тызыхэтым иапэрэ мазэхэм тэ тилажъкІи, нэмыкІ ведомствэхэу ащ фэ-

гъэзагъэхэм апкь кыкІэуи, со- циальнэ ахъцэ ІэпыІэгъуахэр игъом яттыгъагъэхэп. А охъ- тэ дэдэр ары кризисым икыи- ныгъоахэр нахъ кызылгъэ- шыгъагъэхэр ыкІи чыфхэм ащ гумэкІыгъоахэр къахилхъэ- гъагъэх. Кризисым ыпкь кыи- кыкІэ социальнэ ІэпыІэгъуахэр къарамытыжыштыгъэу зыІон- хэри къахэкІыгъэх. АР-м и Президент а Іофыгъом изэ- шлохын лэшэу ыналэ тыри- дзэгъагъ ыкІи сыд фэдэ кыи- ныгъо щыІэми, социальнэ ІэпыІэгъуахэр игъом ыкІи икъоу яттыгъэхэу, ыпкІэ ащкІэ чыфэ кызытетемыгъэфэжыныу пхъашэу кытфигъэпытэгъагъ.

Республикэм системакІэр щыпхырыштыгъэным фэшІ бюджетым щэгъэнэфгъэ ахъцэм процент 15-кІэ лэжъапкІэр нахыбэ тшынуу амал кыте- ты. Бюджетым эпхыгъэу учреждениехэм ялэжъапкІэ фонд зэрэщытэу пштэмэ, 2009-рэ ильэсым кыыхъагъэр процент 25-рэ.

Нэжъ-Іужъхэр зыщалыгъ учреждением чІэхэр.

ТиІофшІэн дгъэлъэши ар дгъэцкІагъэ, щылэ ыкІи мээе мазэхэмкІэ чыфэу тгелыгъэр яттыжы, гъэтхэпэ мазэмкІи, ыпэ тишъыгъэ, ахъцэ ІэпыІэгъу афэттІупшыгъагъ. Нэужым Почтэми, Сбербанкыми зэ- зэгъыныгъэхэр адэтшыгъэхэу, ахэр тиІэпыІэгъуахэу мазэ къэс и 5-м кышыублагъэу и 20-м нэс ахъцэ ІэпыІэгъу чыфхэм аІэкІэтэгъахъэ. Джащ фэдэу, донорхэм яттырэ ахъцэмкІи, сабий кызыфэхъугъэхэм, са- быеу зыныбжы ильэсрэ ны- къорэм нэмысыгъэхэм альпы- лэхэрэм афэттІупшырэмкІи икъоу типшъэрылхэр дгъэ- цкІагъэх. Фэгъэклотэныгъэхэр зилэхэу федеральнэ бюджетым эпхыгъэхэм ахъцэу аратырэр процент 13-кІэ нахыбэ ашлэгъ. Тэ ащ фэдэ амал тиІэпти, зэрэфэуцкІоцІэу, республикэ бюджетым эпхыгъэхэм про- центи 7,5-р афыхэдгъэхъагъ.

— Нэжъ-Іужъхэр республи- кэм щыпсэурэм ащы- цыбэхэм шъош нэмыкІ гу- гъапІэ зэрэмыІэр шъэфэп. Ахэм афэшъушІэшъурэм хъушхъафыкІыгъэу укы- тегушылагъэмэ дэгъугъэ.

— Адыгеим зэкІэмкІи нэб- гырэ мин 30-м ехъу нэжъ- Іужъхэу щэпсэу, сэкъатныгъэ зилэ пенсионерэу исыр нэбгы- рэ мини 6-м ехъу. ГухэкІми, ахэм анахыбэр гъот макІэ зилэхэм ащышхы. 2000-рэ ильэ- сым нэжъ-Іужъхэу республикэм исыр ащ щыпсэурэм ипроцент 15-р арыгъэмэ, непэ ятфэнэрэ

АР-м ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хъэныгъэмкІэ иминистрэу Наталья Широковар.

зышІоигъор нахъ макІэ мэхъу. Ащ елгыты- гъэмэ, психоневрологи- ческэ интернатхэм ащалыгъынхэу щытхэм ячэзыу хэхъо. Ащ фэдэ учреждениеу тиІэхэм ащыцэу тІумэ пстэум- кІи нэбгырэ 371-рэ ачІэс, адрэхэр нэбгырэ 620-мэ ателытагъэх. Мыщ дэжыым къэІо- гъэн фае мыхэм ащ- Іыгъхэм яфэлэ-фашІэ- хэр икъоу зэрагъэца- кІэхэрэр, ящыкІэгъэ пстэури зэрарагъэго- тырэр. Арэу щытми, ыпкІэ кызэрэщыцэ- гъэщыгъэу, чэзыум ежэрэм кыыхъэхэу, арышъ, уч- реждениехэм нэбгырэ пчъа- гъэу аштэн альэкІыштыр на- хыбэ шІыгъэн фае. Джащ фэдэу, псэукІэ амалэу яІэр нахышІу хъуным пае, гъэцэ- кІэжыынхэр, оборудованія- кІэхэр ящыкІагъэх.

— КІэлэцІыкІоу респу- блікэм щыпсэурэм мыгъэ языгъэпсэфыгъо уахътэ зра- фызэхашъуцэрэм игугъу мы- зэу, мытІоу къэтшыгъэ. КІэкІэу ори ащ укытегу- шылагъэмэ дэгъугъэ.

— ЗэкІэмкІи республикэм щыпсэурэ кІэлэцІыкІу 18197-мэ

Кризисым ыпкь кыкІыкІэ социальнэ ІэпыІэгъуахэр къарамытыжыштыгъэу зыІонхэри къахэкІыгъэх. АР-м и Президент а Іофыгъом изэшлохын лэшэу ыналэ тыридзэгъагъ ыкІи сыд фэдэ кыиныгъо щыІэми, социальнэ ІэпыІэгъуахэр игъом ыкІи икъоу яттыгъэхэу, ыпкІэ ащкІэ чыфэ кызытетемыгъэфэжыныу пхъашэу кытфигъэпы- тэгъагъ.

Адыгеим ит санаториэхэм ащыщ зыщызыгъэпсэфырэ кІэлэцІыкІуахэр.

Республикэм щыпсэурэм яцэнэрэ пэпчъ узэ- рыпсэун плъэкІышт ахъцэу агъэнэфэгъэм фэдиз кылэжъырэп, гъот макІэ зилэхэм ахэр ахэхъэх.

250-рэ чэзыум хэт. Ахэм зэ- кІэми яфэлэ-фашІэхэр афэбгъэ- цкІэнхэм пае ащ фэдэ отделени- шц джыри кызыІупхын фае. ГухэкІми, ІэпыІэгъу имыІэу изакъоу къэнэрэ нэжъ-Іужъыр нахыбэ мэхъу зэпыт.

— Учреждениеу нэжъ- Іужъхэр зыщалыгъэхэм ачІэ- сыри макІэп...

— Ащ фэдэ социальнэ уч- реждениеу зэкІэмкІи 10 тиІэр, нэбгырэ 924-рэ ачІэс. Ахэм лыфыгъэхэр зилэу ахэтыр макІэп, ау ахэр е янэ-ятэхэм альпылхэн амал яІэп, наркоманых, ешъуакІох, е нэмыкІ чыпІэ щэпсэух. Мыщ дэжыым зы кышхыгъэхэмэ сшІоигъу — нэжъ-Іужъхэу ахэм афэдэ уч- реждениехэм ащалыгъыжымэ

япсауныгъэ зэтэдгъэуцожыныу ыкІи языгъэпсэфыгъо уахътэ афызэхэтшэнэу мы ильэсымкІэ итхъухъагъэ. Мэзиблэу ильэ- сым пыкІыгъэм кыкІоцІ са- наториэхэм ыкІи лагерьхэм ащылагъэр нэбгырэ мин 13 мэхъу, миным ехъумэ мы уахъ- тэм загъэпсэфы. ТикІэлэцІы- кІуахэр Адыгеим имызакъоу, Къэбэртэ-Бэлыкъар Республи- кэм, Ставрополь ыкІи Красно- дар крайхэм ясанаториэхэм ыкІи лагерьхэм ащылагъэх. Нэбгырэ мин 13-м щыцэу 11,5-р ары Адыгеим зыщызыгъэпсэ- фыгъэр. Ащ имызакъоу, зы- ныбжы имыкыгъэу гъэмэфэ уахътэм ІофшІапІэ Іухъэмэ зышІоигъохэм мыгъэ таделагъ. Ащ фэдэу зэкІэмкІи нэбгырэ 2632-мэ ІофшІапІэ къаратынэу

организациехэм зэзэгъыны- гъэхэр адэтшыгъэх.

— ШыІэныгъэм чыпІэ кыи- рыгъэуцогъэ кІэлэцІы- кІуахэм ІэпыІэгъу ятыгъэ- нымкІэ мыкъралыгъо Фон- дым зэхыцэгъэ зэнэкъокъум Министерствэр зэрэхла- жьэрэм тыщыгъэгъуазэба.

— ЗэкІэмкІи проектитф мы зэнэкъокъум кышчыдгъэлъэ- гъуагъ. Ахэм ащыцэу «Смеж- ная профессия» зыфилорэр ары кыыхахыгъэр. Мы проектыр зытегъэпсыхъагъэр сэкъат- ныгъэ зилэ кІэлэцІыкІуахэм янэ- ятэхэр акІэлырысыныхэм, ахэм яфэлэ-фашІэхэр икъоу афа- гъэцкІэнхэм фэшІ, унэм исхэу Іоф зэрашІэн альэкІышт сэнэ- хъатхэр ягъэгъотыгъэнхэр ары. ГушыІэм пае, компьютерым Іоф рашІэным, парикмахер Іофым, дэным, Іэпэшысэхэр шІыгъэнхэм, нэмыкІхэм афэ- гъэсэгъэнхэр. Унагъом ыкІи сабийхэм социальнэ ІэпыІэгъу ятыгъэным дэлэжъэрэ чыпІэ Гупчэу Красногвардейскэ рай- оным итыр ары мы проектым кыдылтытэхэрэр зыщыдгъэ- цкІэнхэу дгъэнэфэгъэр. Кризи- сым ыпкь кыкІэу ІофшІапІэ зимыІэу къэнагъэр зэрэбэр кы- дэтлыгътэзэ, чыфхэм ІофшІапІэ ятыгъэнымкІэ Гупчэм мы лэныкъомкІи Іоф дэтшІэнэу

итхъухъагъ. Джащ фэдэу, чыфхэм ІофшІапІэ ятыгъэным фэгъэхыгъэ республикэ про- граммэм кызэрэдилытэрэм тетэу, сэкъатныгъэ зилэ кІэлэ- цІыкІуахэм янэ-ятэхэу предпри- ниматель Іофыр кыыхэзыыхэрэм бизнес-планым изэхэ- гъэуцонкІи, хэбзэІахъхэмкІэ къулыкъум зыщагъэунэфы- нымкІи ІэпыІэгъу афэхъуштых, сомэ мин 58-рэ субсидиеу ара- тышт. Сэкъатныгъэ зилэхэрэ ахэм яунагъо исхэмрэ ІофшІэн ятыгъэным амалэу тиІэмкІэ тыдэлажъэ. Мыхэм фэдэкъэ- кІуапІэ агъотмэ, псэукІэ ама- лэу яІэри нахышІу хъушт. Проектым ащкІэ шІогъэ ин кытышты.

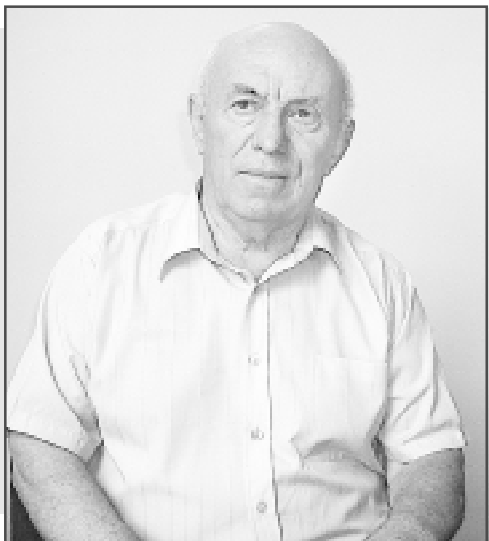
— Уахътэ кыыхэбгъэкІи гушыІэгъу укызырэтфэ- хъугъэмкІэ тхъауегъэпсэу.

Дэгъушылагъэр ХЪУТ Нэфсэт.

Ныбжык|эхэмрэ патриотическэ плуныгэмрэ

Лыхъужъхэр ящысэх

Советскэ Союзым и Лыхъужэу Михаил Грозовым ыццэ зыхьырэ Мыекьопэ авиационнэ-спорт клубыр зызэхачагээр ильэс 75-рэ хъугъэ. Адыгэ республикэ РОСТО-м (ДОСААФ) и Совет иотдел ипашэу, ти Улэшыгъэ КӀуачӀэхэм яветеранэу Леонид Рудяк гушыӀэгъу тызыфэхум, патриотическэ плуныгъэмрэ спортымрэ язэпхыныгъэхэр зэрагъэфедэхэрэм, ныбжьыкӀэмэ шӀэжэ яӀным фэшӀ шыпкъагъэ зыхэлъ тарихъ къэбархэр альыгъэлэсыгъэнхэм, нэмыкӀ юфгыгъохэми танэсыгъ.

— Мыекъопэ авиационнэ-спорт клубы кызылхыгъэным илахышл хэзышыхьагъэмэ ащыщ Советскэ Союзым и Лыхужъэу Михаил Громыр, — кьелуатэ Леонид Рудяк. — ТЮгьогьогь ар Адыгейм кьэккогъагъ, зэхэщэн Юфхэр лыгъэклогъагъэх.

Ар йогым клэшкол фэхуи, клубыр зэхашэггагь. 1943-рэ ильэсым, шышэхьэу мазэм Адыгеим ар шылагь. Фашист техаглохэр хэкум рафыжыгь-гьагьэх шьхьае, цыфхэм гумэклыгьуабэ ялагь. Фашист-хэр «кыызэцкьэкьыжыхэзэ» машолм клэгьэстыштыгь Пыйхэр хэгьэгум ифыжыгь-гьэнхэм фэшл т Улэшыгьэ Клуачэхэр кадрэхэмклэ гьэпы-тэгьэнхэ фьэягьэ.

— Советскэ цыфхэр
лыхъужьныгъэ зэрахьаным

*фэхъазырыгъэх, ау фронтым
Іутхэм ІэныІэгъу ин ящыкІэ-
гъагъ.*

— Фронтым Іүтхэмрэ тылым шылэхэмрэ яззпхыныгъэхэр амыгъэпытэ хуштыгытэп. «Летчик мини 100 хэгъугум фэгъэхъазырыгъэн фæ» зыфиорэ патриотическэ Джэпсальтэ къэралыгъом ипашэмэ къашлыгъом Адыгейм шыдырагъэштагъ. Авиаспорт клубыр Мыекъуапэ зыщызэхашэм ныбжыкълэхэм ашлогъэшлэгъонзэ аш шеджэху фежъагъэх.

— КIалэхэри нш'ааш'эхэ-
ри аэроклубым щеджэ-
щтыг'эх. Хэта щысэ афэ-
х'уштыг'ээр?

— Хэгэгу зэошхор кызы-
щежьэным летчик 600-м ехьу
клубым щагэхьазырыгъагъ.
Авиатехникэм нэбгырэ 1200-мэ

зыфагъэсагъ, парашютист 300
рагъэджагъ, авиационнэ спор-
тым инструктори 120-рэ фа-
гъэхъазырыгъ.

— *Фашист техакIохэр*
тихэгъэгү заокIэ кыizeбанэ-
хэм, Мыекъуанэ щагъэсэгъэ
летчикхэр, техникхэр лы-
гъэшIанIэм зэриуцуагъэхэр
кыитфэIуатэба.

— Советскэ Союзым и Лыхъужь хуугъэх Алексей Макаренкэр, Мартирос Нагулян, Дмитрий Зюзиныйр, Федор Шкуновыр, Анатолий Шевкуновыр. Лыгъэу зрахъагъэм пае орденхэр, медальхэр кфафгъэшъошагъэх А. Хьагъурым, Г. Шапошниковым Хь. Тіэшъум, Хь. Аульэм, П. Оркыжьэкъом, А. Абадзэм, И. Солдатенкэм, нэмылхэми.

— Теклоньгъэр къызыда-

хым ьуж А. Хьагъурьм, Г. Шапошиниковьм, А. Абдзэм, фэшъхьафхэмь нэццэ
 ЁнатІэхэр аІыгъыгъ, нѳб-
 жьыкІэмэ япатриотическэ
 пІуныгъэ чанэу хэлэжьагъэх.

— Мамыр Иошлэным зыфе-
жэьжэхэм, лыхъужныгыгу
заом къащыхэфагъэр Иош-
лэным шагэфедэжьыгъ.
Густыныгъэ ин ахолтэу Иош
ашлэщтыгъ. Парашотнэ секци-
ем ныбжыкIэхэр зэрэщеджэ-
щтыгъэхэр неп фэдэу къэ-
сэшэжы. 1973 — 1988-рэ
илъэсхэм СССР-м спортынкIэ
имастерэу Юрий Крысовыр
клубым ипэшагъ. НыбжыкI-
эхэр дзэ къулыкъум дэгъоу
фагъэхъащырыштыгъэх. Илэс
къэс ащ кычIатIупщырэ нэб-
гырэ 300 къулыкъум кIо-
штыгъэ.

— Спорт зэнэкъокъу-хэм ахэлажьэрэмэ Адыгеим щытхъур бэрэ къыфахы-штыгъа?

— Татьяна Чупрунов
СССР-м ичемпионкэ ху-
ггагээ. Лев Пархомцев
СССР-м ихэшпыкыгээ ко-
мандэ хэтэгэ. СССР-м спор-
тымклэ имастеру Александр
Соколовым хэгэгү зэнэкьо-
кхухэм медальхэр пчягээрэ
квацихыгэ. 2002 — 2003-рэ
илгэсхэм СССР-м спортымклэ
имастеру Виктор Куприн
Урысыем ичемпион хуугээ.

— *Парашиют спортым
пыцагъэхэр Адыгэ Республи-
кэм имэфэ! Хэм ахэлажьэ-
ху тэлъэгъух. Адыгэ Республи-
кэм ибыракъ ыгъэббатызэ*

**Мыекъуанэ истадион шъхьа-
Иэ Пэнэшъу Валерэ кызыр-
рэщыт Исыжыгъагъэр
сшыгъуншэрэн.**

— Ар спорт гээшлэгэон, ау
щынагэоу хэлъыри маклэп.
Пэнэшу Валерэ иреспубликэ
гүпсэ шульэгэоу фырилэр
кыгыгээшпкээжыгэу сэл-
лыгтэ. Виктор Куприн, Юрий
Первушиныр, Тамара Перву-
шинар, Евгений Пермяковыр,
нэмыклхэри спортым пылтых.
Парашютир ящылэныгэ х-
хын амьлэкшлшгтэуи сэлъыгтэ.
Спортымклэ дунээ класс зилэ
мастерэу, дунаим ичемпионэу
Владимир Яшковыр спорт-
смен-парашютист лээш дэдэ-
хэм ащыш.

— Чыныз «илгырхэм» дээ кзулыккур ацызыхыгыгээхэр ныбжыкИэмэ япатриотическэ пИуныгээ зэрэхэлажыэ-хэрэм тышыгыэгээуазэба.

— Ринат Рахматулиныр РОСТО-м (ДОСААФ) и Адыгэ республикэ Совет итхьамэтэ гуадзэ, ныбжьыкIэ лыхьыокIэ патриотическэ купэу «Фениксым» ипаш. Виктор Дедовыр Урысыем идесантникмэ я Союз икхутамэу Адыгеем щызэхашагэм ипаш. Дзем клошт кIалэхэр зыльашэхэзэ, япсауныгъэ агъэпытэ. ШIэжэ зряIэм кыпкырыкIэу ныбжьыкIэхэр спорт зIукIэгъухэм, патриотическэ пIуныгъэм ехьылIгъэ юфыгъохэм язэхэцэн кIэшако фэхъух.

— *Танэки ныбжэыкIэхэр*
дзэ кьулыкъум дэгъоу фэ-
жэугъэсэнхэу, шызыфэжэ-
гъэ *Юфхэр* лъыжэугъэкIо-
тэнхэу шыфэтэЮ.

— Тхьауегъэпсэу.

САХЫДЭКЪО Нурбый.
Сурэтым итыр: Леонид Ру-
ляк.

Нэтыхъуае илъэс 85-рэ ыныбжь

Нэтыхуаехэр адыгэ лъэпкхэм ащыщых, зэгорэм ахэр зэоным фытегъэпсыхьагъэху. яцIыгужэ тегахIохэм ашауэхумэу псэугъэх. Н.Г. Новицкэм кызэритхыжыгъэмкIэ, 1830-рэ илъэсым ехуылIу нэтыхуаехэм яцIыфышхъэ нэбыгыр мин 240-рэ хуыштыгъэ. Урыс-кавказ заом ыуж а лэкъошхом шыцшэу кэнэжыгъагъэр... нэбгыри 174-рэ нылIэп. Нэтыхуаехэр урыс пачыхьэм идзэхэм зэтыраукIагъэх, псаоу кэнагъэхэр Тьркуем икIыжыгъэх.

Нэгтхүяаехэм яаужырэ
кьуаджэу кьэнэгьагьэр Хьат-
рамтыку. А чылагьор хы
Шуцлэ лүшъом лүт, кьалэу
Темрыкьо пэчыжьэл. Тарихь
мэхьанэ зилэ чьлп ар, лъэпкь
орэдэу «Хьатрамхэм я Пакь»
зыфилорэм шшэжьэс лүшэу, дэн-
бэзным фэлэпэлэсэу кьыхэфэ.

Ижыкылэ Хыатрамтыку адыгэ чыгуам анахэ лудзыгъэ чыплэу алыгъэщтыгъэ. «Хыатрамтыку ушылагъа, сыда укыызкӀэгужьагъэр?» залокӀэ, кырагъэкӀырэр а чыплэр чыжэ дэдэ шыӀэу ары.

Урыс дзэзэшэ Александр Суворовым къуаджэу Хьатрамтыку пэмычыжьэу зыкъэухъумэжьыпIэ-пытэпIэ шигъэпсыгъагъ, ар непи шыт. Урыскавказ заор зауخم адыгэ къуаджэм ыцIэ Суворов-Черкесскэклэ зблахуьгъагъ, тильэпкъ агъэщыкIоу джа

зекүаклэр кыхахыггагь. А чылаггөр непи шыI, ау зы адыгэ гори шыпсэурэл, шыпкэ, Пушгхэ Александр Александрович иунагбо дэс, ау аш урысэу зельгытэжы. Адыгэнэу фэмыем сыд зыфиусыжкыми хуноба, ари теххэу, лыгыгчээ заом кытфихыгг...

1924 — 1929-рэ ильсэхэм
Хьахьурэтэ Шыхьанчэрые
илэпылэгъу хэлъу къуаджэу
Суворово-Черкесскэм дэсыгъэ
тильэпкьэгъухэр Адыгэ авто
ном хэкум ичлыналъэ къагъэ-
кошчыжыгъагъэх. Зипсэунлэ
зыхьожыгъгъэхэм генерал-по-
мещикэу Кухаренкэм ылэ-
жыштыгъэ чыгухэр къафы-
паупкыгъагъэх. Адыгэ унэгъу
30-у тичлыналъэ кытлысхьа-
жыгъгъэхэм псэуклэ амал дэгъу
ялагъэп. Чыплагкэм шэщ закъо
итыгъ, хым ипсыкьочъ (лима-
ным) еуаллэу чыгь хатэхэр
итыгъэх. А псыкьочыыр
къызиуклэ дагъэчъхьыти, чы-
гур агъэгъушыштыгъэ, цыф-
хэр къэсымаджэшттыгъэх,
жъэгъуэузм бэ еклдылэ-
штыгъэр. Лиманхэр зыгъэгъу-
шыштыгъгъэхэм сятэжъэу
Хьагъур Хьэсанэ Гъучыпс-
ыкьор ахэтыгъ, сымаджэ хъуи,
илъэ 52-м итэу лагъэ, ишъ-
хьэгъусэрэ сабыи нэбгыри-
блырэ кыкылэныгъэх...

Къэкощыжыгъэхэм къоджакIэу агъэуцугъэм НэтыхъуакIэ еджагъэх, шъхъафит шылакIэр зильэпIэ дэдэу псэу-

щтыгъэ ялIакъо шулъэгъоу
фиряIагъэр ащкIэ къагъэлъ-
гъуагъ.

Нэтыхуае лэкю 33-рэ шпэ-
сэу; ахэм ашышэу зипчэагэклэ
нахыбэхэр лэкюацлэхэу
Абадзэ, Абрэ, Ацумыжэ, Бек,
Бжыхыакю, Емзэгэ, Мамхыгэ,
Хыагэр, Хыагэуп, Хыахурагэ,
Шэхэлэ зыфэпоштхэр зезы-
хэхэрэр ары.

Мэклэ-маклээз, ящылэклэ нахышлу хьоу ригъжыгъагъ, ау я 30-рэ ильэсхэм габлэм члэнэгъабэ аригъшыгыгъагъ. Нэтыхуаехэм колхозуу зэхашэгъагъэм «Красный май» цлэу фаусыгыгъагъ. Ioфхэр дэгъуклаеу кыызтеуцожыхъ зышалоным, фашист техаклохэр тикъэралыгъошхо кытебэнагъэх. Хэгъэгу зоошхом ильэсхэм нэмыш техаклохэм тикъэралыгъо ашаухъумэнэу зэуаплэм Iухъагъэхэм Нэтыхуае шыщ нэгбгэрэ 88-рэ ахэтыгъ, ахэм азыныкъом кыагъээжыгыгъап. Хъахъуратэхэм ашыцхэу Юныс, Хъызыр, Хысэ аджалыщэм ыхыгъэх, И. Мэджэсым иклэлэхуу Тальэустэн, Биболэт ыкIи Кырымызэ я Хэгъэгу ишъхъафитыныгъэ апсэхэр фатыгъэх. И. Тыкхом иунагъо шыщэу нэгбгырипл зэуаплэм Iухъагъагъ — ыкъуишырэ икъорыльфырэ, Аюбрэ Сулейманрэ фэхыгъэх, Мэджыдэрэ ипшашэу Мерэмрэ янасып кышхыгъ псаоу кыагъээжынынэу,

Лыхъужныгъэм ищысэ
кыагълаагъозэ, фронт зэфэшъ-
хьафхэм ащызэуагъэх Хь. Мэ-
джэсыр, И. Цушгъхэр, Хь. Бо-
лэтыр, А. Хьагъуыр. Мед-
страу Хьахъурэтэ Симэ фа-
шистхэм залэклэфм, концлагер-
у Равенсбрюк бэлахьыбэ
шырагъэшчыгъ, ау бзылъ-
фыгъыр аджалым теклуагъ,
икъоджэ гупсэ кыагъзэжьи,
ильэсыбэрэ аш шыпсэужьыгъ.

Нэтыхуае зэлыашлэрэ цы-
фыбэ кыдэкыгы, ахэм ахэ-
тыггэх партийнэ, советскэ,
комсомол, профсоюз Иофы-
шлэхэр, усаклохэр, кэлэегба-
джэхэр, врачхэр, журналистхэр.

Хүнджэдэхэм ашыгыүпшээрэп цыфышлу дэдэху ячылэ шапугьэхэр. Ахэм ашыщых РСФСР-м изаслуженнэ врачу, физиотерапевтүу Бек Мелэчхизан, связснмклэ хэку гэз-лорышланлэм ипащэу ильэс 30 лоф зышлэггэ Хьэрэтэ Шыхам, партийнэ лофышлаггэу, совхозым идиректорыггэу Гунай Мустафэ, гьэсэныггэм лофышлэхэм япрофсоюз ихэку комитет итхямэтаггэу Хьунэ Мурат, Тэхуэтэмыкьое, Хякур-ынэхэблэ районхэм япрокуро-рыггэу, Нэтыхуае итарихэ фэгъыхыггабэ кэззыугбоиггэу Меркицкэ Ибрахым, комсомол лофышлэ цэрылоу, партийнэ лофышлэщтыггэу, летчикзү Берлин нэсыггэ Хьаггур Ан-дзаур. Игъашлэ шыщэу аужы-нэ ильэс 15-м Андзаур хэку

исполкомым итхьаматэ игуадзэу Иоф ышлагъ, цыф жьугъэхэм шIу альэгъуштыгъ.

Бэ мэхүү ахэр, Нэгтхүүае
шыщхүү шэлфэхэклэ ячылэ
гүпсэ, Адыгэ автоном хэкум,
Адыгэ Республикэм хэхьоны-
гьэшхо ашһыным зыкӀуагӀэ
шхьамысыжьуэ фэлэжыагӀэ-
хэр, а пстэуми ацлэ кьелогӀуай.

Нэтыхуае сьд фэда нэпэ? Чылэм мы лъэхъаным унэгъо 94-рэ шэпсэу, ахэм нэбгырэ 365-рэ арыс, нэбгыри 166-м Иоф ашлэ. Нэтыхуаехэр ублэллэ еджаплэм, амбулаториэм, Тэхьутэмкыое районым инэмыкырэ Иофшлэлэхэм ашэлажээх. Къуаджэм шыщхэм Краснодар, Отрадненскэ гъуэчылгальзу «Западный» зыфи-юрэм Иоф ашашлэ. Чылэм тучан дэт. Газыр агъэфедэ, псыр алэкхэб, шыфхэм телефонхэр ялэх. Къуаджэм нурам шъхалэ асфальткIэ пкIагъэ, джыри урамитIум шлэху асфальт агыралъхъашт. Шыфхэр зезыщэрэ автобусыр Краснодар къыкIыш мафэ кIэс къуаджэм 3 — 4 кыдэхъэ.

Клэлэцйкү ҮгыпІэм Іюф
зэрымшІэрэм иегъэшх къэ-
кю, лъэшэу дэгъугъэ ар кызз-
Іуахыжыгъагъэмэ, унагъохэм
яхахъо зыкыІІэтыштыгъэ.

Нэтыхуаехэм яшыIаIэ
быжъуатэу, нэбгырэ пэпчъ
IофшIапи, лэжъпкIэ дэгъуи яIу
къальэгъужьынэу тафэIаIо.

ДЕЛЭКЪО Фатим.

Клэлэегъаджэм и Ильэс ипэгьокI

ШІЭНЫГЪЭ ПСТЭУМИ ЯПЭУБЛ

**Клэлэцйклүм
шлэныгээ дэгүү
ыгыотынымклэ
иныдэльфыбзэк
еджэным мэхь-
нэххо ил. Наукэм
зэрэхигыэунэфыкы-
рэмклэ, ныдэль-
фыбзэм
изэгьэшлэнрэ
акылым ихэгээ-
хьонрэ лъэшэу
зэлхыгьэх.
Клэлэцйклүм
ижабзэ ибаи-
ныгы ары зэл-
хыгьэр.**

ЕджэкIэ-тхакIэм изгъэшIэн кIэлэцIыкIухэм нахь псынкIэ къафэзышышт методическэ шыкIэхэр къызIэкIэдгъэхъанхэм ыкIи ахэр гъэфедгъэнхэм «Тхыбзэр» стхы зэхъум сынаIэ тегъэтыгъ. Ащ елытыгъэу адыгэбзэ шIэныгъэм, наукэхэу педагогическэ психологиэм, логопедиэм, букваристикэм хэхьоныгъэу яIэхэр къыдэтIы-

КІэлэцІыкІум адыгабээмкІэ шІэныгыэу
ыгыотыштым лъапсэу фэхьурэр, шІэ-
ныгыэ пстэумэ япэублэр еджэкІэ-тхакІэм
иягыэшІэн ары.

тагъэх. «Тхыбзэм» дэ-
тышт гушылэхэр кыххэт-
хыхэ зэхъум, жабзэм на-
хыхбэрэ кыххэфэрэ ма
кхьэр, гушылэхэр зэ-
клэлыкIокIэ гьээнфагъэ
ялэу дгъэфедагъэх. АщкIэ
хылылэ кытфэхьушты-
гъэр макъэхэр зэратхыр
буквэхэр зэрэкынхэр
ары. Гушылэм пае, макъэ-
ху **кь**, **кI**, **кIу** зыфио-
хэрэр гушылэхэм бэрэ
кхаафэх. Ау мыхэм апэ
адыгэ гушылэхэм нахь
маклэу кхаафэрэ макъэу
(буквэу) **к-р** ядгъэшIэн
фаеу мэхьу. Ар зытеху-
хьэрэр макъэху **кь-р**,
кI-р, **кIу-р** зэратхырэ бук-
вэхэм тамыгъэу **к-р** ахэ-
тышъ ары.

«Тхыбээр» Иофыгуа-
бэхэм язэшлохын фэгээ-
хыгыг. КІэлэцІыкІухэм
еджэкІэ-тхакІэ зрарага-
шІэрэм дакІоу, лъэныкьо
пстэумкІи хэхьоныгээ
афхьуным тегъэпсы-
хьагээу сабийхэм Иоф
адашІэ.

КІэлэцІыкІум адыга-

Апэрэ классым еджакIэрэ тхакIэрэ кIэлэщыкIухэм тэрэзуу (теушхуагъуу кье-джэнхуу, хэмыукъохуу тхэнхуу) зышамыгъашIэкIэ, кыкIэлъыкIорэ илъэс-хэм илынгъуу кын алъэгъу, адыгабзэм гүфэбзныгъу икIу фашIынэу хьурэп.

бэмкIэ шIэныгъэу ыгъо-
тыцтым лъапсэу фэхъу-
рэр, шIэныгъэ пстэумэ
ягъублэр еджкIэ-тхакIэм
иягъэшIэн ары. Ащ илгъэс
псау пIаохъэ. Ар зыте-

хъухьэрэр къэшIгъуаеп.
Адыгабзэм мэкъэ бэдэдэ
зэрэхэтыр нафэ, икъэIон
кIэлэцIыкIухэм къяхьы-
лъэкIэу хэтыри макIэп.

Ахэр чыйзэфэшЫгыэ
макьэхэр: **кІ, чІ, лІ, шІ,
тІ, пІ, цІ**; жьы зыкІэт
макьэхэр: **кь, хь, хь, чь,
жь**, ахэм анэмыкІхэри;
мэжэ Іужьухэр: **кІу, жьу,
шьу, шІу, тІу**, нэмыкІ-
хэри.

Зикъэлон кӀэлэцӀы-
кӀухэм кӀыхьылъэкӀырэ
макӀэхэр зыхэт гушыӀэ
пэпчӀ кӀэлэегъаджэм юф

КъэЮкIэ тэрэзым ишaпхъэхэм язэгъэшIэн урок пэпчъ чIыпIэ гъэнэфагъэ шиубытын фaе.

дешлэ. Ау кэзлөлэ тэрэ-
зыр ягэшлэгэным ишы-
клэгэз лэпылэгүхэр ти
лэхэп. Килэлэггаджэм
игэклотыгэзу ыгэфедэн
ылэкшыщыр гушлэу
зрагашлэрэр кэлэцлы-
клүхэм кэариггэлжы-
ныр ары. Макэр кэатло
зыхуклэ, **бзэгур, цэхэр,**
лүшлэхэр, чыир кызэ-
рэхэлэжэхэрэр ариггэ-
лэггүзэ кыафелугэз. Гу-
шылэм пае, макэу **пл-р**

кѣатло зыхъукіэ, Іупшіэ-
хэр пытэу зэтекъузагъэх,
ахэм бзэгүр ягъэкъугъ.

Хьылъэ къащыхьурэ
макъэм икъэІуакІэ зэ
къафэпІуатэмэ, зэ ябгъэ-

лэггүмэ икүүнэу шытэп.
Гушылэу **птырып**-м
икээуаклэ зэрябгээшл-
гээм фэдэу гушылэхэу
пэкlor, lanlэ, ханлэ
якээуаклэ loф дэпшлэшт.
Кээлоклэ тэрээым ишап-
хээхэм язэгээшлэн урок
пэпч чыплэ гьээнэфгагээ
щиубытын фае.

ЁджакІэрэ тхакІэрэ
 арагъашІэ зыхъукІэ, ма-
 къэр гушыІэм е пычыгъом
 хэтэу кызыралорэм нэ-
 фэшъафэу, ар изакъоу
 кІэлэцІыкІухэм къягъэ-
 логъэн фаеу ары зэрило-
 цытыгъэр кІэлэегъэджэ
 цІэрыІов К. Д. Ушинскэм.

Методистэу С. П. Резодовым зэрилоштыгъэр гушыIэу зэрагъашIэрэм макъэу кыхагъэщын фаер зыхэт гушыIэм хэт адрэ макъэхэм

нахь макІэу япхыгъэу
щытын фаеу ары. Гу-
щыІэм пае, макъэу дж-р
арагъашІэ зыхъукІэ, гу-
щыІэхэу къуадж, къандж
агъэфедэмэ дэгъу.

Пычыгъо залор (зэра-
щэм зещэр кызыккълъ-
лыккълорэ пычыгъохэр ары
«пычыгъо залу» зыфа-
лорэр, гушылэм пае, **кья,**
гья, шлэ) макъэ-макъэу
бгощыныр хылылэ хызы-
рру шыт. Арышгъ, макъэу
кълэлэеджаклохэр апэрэу
нэлъасэ зыфашлырэр ащ
фэдэ пычыгъохэм, гу-
шылэхэм атырамыгъа-
фэхэм нахъ тэрэз. Макъэу
кь-р кыхъхэбгъэ-
щынымкълэ гушылэу **кья-**
мэ-м нахы **быракь-р**
нахъ къекълу. Макъэу
гь-мкълэ гушылэу **лагъэ-м**
нахы гушылэхэу **къэ-**
гьягъ, бэлагъ зыфи-
лохэрэр бгъэфедэхэмэ нахъ
тэрэз.

Зещэхэр гушылэм икь-
гъэжьаплэ щытхэмэ, кы-
хэбгъэщынымкIэ нахь
IэшIэх. КIэлэцIыкIухэр
зещэу **а**-м икьэлүакIэ
нэлүасэ фашIыхэ хьумэ,
гушылэхэу **апч**, **атакъэ**,
ачъэ агъэфедэх. Макъэу
ы-м икьэлүакIэ арагъашIэ
зыхьукIэ, гушылэхэу **ыш**,
ын, **ыл**, **ылуагъ** агъэфе-
дэхэмэ хьущт. ЕджэкIэ-
тхакIэм иягъэшIэн хьылтэ
дэдэ къэзышIырэн графич-
ескэ системэу дгъэфедэ-
ррэр ары. Адыгабзэм хэт
макъэхэр кыызэрэдгъэ-
лъягъорэ (зэратхырэ) бук-
вэхэм янахьыбэр тамы-
гъытIу (**гъ**, **хь**, **лI**), та-
мыгъишхэу (**жъу**, **гъу**, **пIу**)
зэхэт.

Мэкъээрэшитлу зэг-
тэу (кыызэкълэыклоу)
зыхъуклэ, а зы пычыгъом,
а зы гушылэм тамыгъипл,
тамыгъитф, тамыгъих
хэтынэу мэхъу. Гушылэм
пае, **къэ-баскъ, шъхъэ,
тхъа-клум-кыхъ.**
шъхъа-ны-гъупчъ.
Аужым, зы пычыгъо нахъ
мышхурэ гушылэу **нцла-**
шхъу зыфилорэр та-
мыгыеу зэхэт. Джары аш
фэдэ макъэхэр (буквэхэр)
зыхэт пычыгъоым, гушы-
лэхэм бэрэ лоф адэшлэгэн
фаеу кызыхэклырэр.

Пычыгъо залохэу зещэу
о-кІэ гъэпсыгъэхэм якъе-

КлэлэцЫкIухэм адыгабээр шIу альэ-
ууныр, агу етыгэу зэрагэшIэныр, аш
гьэфедэн зегьзушымбгугьэныр, яны-
эльфыбээ гуфэбэныгьэ фыряIэныр
Iэлэгааджэм бэклэ енхыгь.

джэнрэ ятхынрэ кIэлэе-
джакIохэм хьылъэ къа-
щыхуэхэрэм ащыш. Джа-
ры а пычыг'охэр тамы-
г'ытIу, тамыг'ыщыкIэ
атхырэ макъэхэм яг'усэ-
хэу (гу — го, г'у — г'ьо,
тIу — тIо) «Тхыбзэм»
инкIубг'охэм къащыт-
тыныр къекIоу зыкIэт-
лыбтаг'эр.

ЕджакІэрэ тхакІэрэ
ягъэшІэгъэныр лъэшэу
къегъэхьылъэ буквэ
шъхьаф зымІэ макъэхэр
адыгабзэм зэрэхэтхэм.
Макъэу **кІ** (**шкІэ**, **мэлу-
шкІашкІэ**), макъэу **хь**
(**Хьис**, **хьэзаб**), макъэу
дж (**лъэгуандж**, **ебд-
джыгъ**). Урысыбзэм
къыхэкІи адыгабзэм къы-
хэхьэгъэ гушыгІэхэу ма-
ккъэхэу **ы**, **л** ыкІи буквэу
ь зыхэтхэм якъэлон **кІэ-**

**КлэлэцЫкЛухэм адыгабзэкЛэ еджакЛэрэ
тхакЛэрэ ягъэшЛэгъэным уахътэу фэгъэна-
фэрэр зэрэмакЛэр клэлэгъаджжэхэм рензу
хагъэунэфыкЫ.**

лэцЫкІухэм хыльэ къащэху. ГуцыІэм пае, **кo-сынк, лыжи, лозунг, клуб, лагерь.**

Ащ фэдэу хыльтэу зэхэт звуковой-графическэ (мэкъэ-тамыгъэ) системэр ябгъэшлэным охытабэ зэрэпэлухьаштыр, кIо-чIабэ зэрэтекIодэщтыр кыбгुरымылонуу шытэн. Мы лъэхъаным кIэлэ-щыкIухэм кIэлэегъаджэхэм кынышхо альэгъу. КIэлэщыкIухэм адыгабзекIэ еджакIэрэ тха-кIэрэ ягъэшлэгъэным уахьтэу фагъэнафэрэр зэрмакIэр кIэлэегъаджэхэм

ренэу хагъэунэфыкы.

Уахьтэр зэрымькбурэм
кыхэкӀэу «Тхыбзэм» дэт
текстхэр зэкӀэ аджынхэу
игъо ифэхэрэп. «Тхыбзэм»
игъусэ тхыль цыкӀоу
«Жьогъо нэфыр» дгъэфе-
дэнэу игъо тифэрэп, —
аӀо кӀэлэегъаджэхэм.
Джары кыхызхэкӀырэр

апэрэ классыр къэзыу-хырэ кIэлэцIыкIухэм еджэ-кIэ-тхакIэм икьулайны гъэхэр зэрэщытын фаем лъыкIагъахьэу аIэклэмы-лэынхэр. Апэрэ классым еджакIэрэ тхакIэрэ кIэ-лэцIыкIухэм тэрэзэу (теу-шхуагъэу къеджэнхэу, хэмыукъохэу тхэнхэу) зыщямыгъашIэ кIэ, къыкIэлыкIорэ илзэсхэм илыягъэу кIын алъэгъу, адыгабзэм гуфэбзныгъэ икьу фашIыну хьурэп.

КІэлэцІыкІухэм ады-
габзэр шІу альэгъуныр,
агу етыгъэу зэрагъэ-
шІэныр, ащ игъэфедэн
зегъэушъомбгъугъэныр,
яныдэльфыбзэ гугъэб-
ныгъэ фырылэныр кІэлэ-
егъаджэм бэкІэ епхыгъ.
ЕтІани анахъэу хэгъэу-
нэфыкІыгъэн фаер ублэ-
пІэ классхэр ары. Сыда
пІомэ сабийхэм яныдэль-
фыбзэ икъоу (тэрэзуу)
зымыгъашІэкІэ, шІу зымы-
гъэлэгъукІэ, апшэрэ
классхэм ар зэшІохы-
гъуае хъушт. КІэлэ-
егъаджэр иІофшІэнкІэ зы-
мыгъэразэу щыІэри ма-
кІэп. Ренэу ахэм тхъаусы-
хэу яІэр сыхъат пчыагъэу
афагъэнафэрэр зэрэ-
макІэр, ар зерафимыкыу-
рэр ары.

Федеральнэ егъэджэн

планым зэкIэ мыурыс
лэпкэ еджапIэхэм ны-
дэлъфыбзэм пае сыхъат
пчъагъэу афигъэуцурэр
зэфэдэ. А планым къы-
зэрэдилыгтэрэмкIэ, ублэ-
пIэ классхэм афагъэнафэ-
рэр сыхъати 5 — 6. Ащ
елъытыгъэу, еджэкIэ-
тхакIэм изэгъэшIэн фэ-
гъэзагъэу хьурэр тхыма-
фэм сыхъати 5. Феде-
ралынэ планым къыди-
лыгтэрэ сыхъат пчъагъэр
тиадыгабзэ изэгъэшIэнкIэ
зэрэмакIэр кIэлэегъа-
джэхэм хагъэунэфыкIы.
«Анахъэу тызымыгъэра-
зэрэр, — аlо ублэпIэ клас-
схэм ащезыгъаджэхэрэм,
— адыгабзэмкIэ еджа-
кIэрэ тхакIэрэ кIэлэ-
щIыкIухэм ядгъэшIэ-
нымкIэ къытфагъэнэфэрэ
сыхъат пчъагъэр зэрэ-
мэкIэ дэдэр ары. Тыдэ
кытхышта тимылэмэ
мышъушт сыхъат пчъа-
гъэр? Сыда тшIэщтыр?».

ТАМБЫЙ Джантыгъ.
Адыгъ къэралыгъо
университетым
ипрофессор, Адыгъ
Республикэм наукэмкIэ
изаслуженнэ
IoфышIэшху, «Тыхьбэр»
ыхтхыгъ.

Зэльашлэрэ тхаклоу Кларэщэ Тембот идунэегурылоклагэм ехыллаг

(Къызылэтыкларэ
шышхъэлым и 18-м
кыдэжыгъэ номерым
ит).

Тхыбысым Умарэ шэн-зэблэхумэ мыскыарэ ашы зыхуклэ, фэмыразэхуе агу римыхъу, Тембот афидэщтыгъэп.

«Умарэ иорэдхэр ары тэ тищыклагэхэр», — арилощтыгъэ. Ау Тхыбысымым зилэти хэкум икыжыгъагъ. Къэбэртэ-Бэлыкъарым ащ иорэдхэр ибыбагъэх, Мыекъуапэ ибашъо кытеуо клым-сым хъугъагъэ.

Умарэ Налшык зыщегъэпыгъэ, иписымэ тхыпэхэр Тембот кыфэклог: «Сят, Тембот! Марджэ хъужын, о пугагъэмэ, сызыфаер кысфашлэщт», — ыгъэ-шлагъоу ело. Умарэ ыльэккыгъанэрэп. Уни, нэмыккыу зыфаехэри Тембот ихыатырккы кызырэфашлэрэ зэхешлэ. «Сын Умар» ылозэ иписымэхэм кыклетхъжы.

Ильэсхэр маклог. Жэнэ Кырымызэ (джэнэт Тхэм кырет) ашыгъум адыгэ тхаклогэм я Союз итхыамэ-тагъ. Тиунэ анахыбэрэ кыхыщтыгъэ, арыти, зэ Тембот кырылуагъ: «Ола-хъэ, Тембот, хэку тымы-хушт Тхыбысымыр тими-лу». Мыдрэми дырегъаштэ. Зефапэ икынуэ, хэкиплэ горэм еусагъу кычлэккы, хэт ышлэрэ, Аульэ Аскэрбий, хэкум идеологиэмкы ипашэ дэ-жын фае зыдаклогхэр...

Шхэгъур блигъэккыгъэ, «орэд пугагъэмэ, псы ешъожыщтэп» сэлэш, сэри сэгъуыгъу. «Мыщ искусствэм хэт орэдло-орэдус гор псэогъоу илэн фэагъэр» сигъалощтыгъэ.

Зэрашлоигъуагъу, Тхыбысым Умари ихэку класэ кыгъэгъэжы, иорэдхэм «мыш зыщалэтыгъэ». Хэкум ыцлэ зыгъэлущтыри зыгъэиныщтыри акылы-кыулай, амал ин, лэпэ-лэсагъэ зыхэлхэр арыба?! Узэклогъу, узделэу улсун-ми мэхъанэшхо илэба?! Зым лэпызырэр адрэм кышты-жъу, зым кырыгъэжъу-гъэ дэгъур адрэм лыг-гэккуагъэ зыхуклэ, улы-клогэщт.

Адыгэ шэн-хэбзэ дахэ-хэм апэрэр ныбджэгъу-ныгъэр ары. Ныбджэгъу уилэныр, лытэныгъэ кыпфашыныр адыгэхэм кызыралэжыщтыгъэр яцлыфыгъэ лъаг. Зыфэса-кыжыщтыгъэх алощтым-кли ашлэщтымкли, ашхъэ уасэ фашыжыщтыгъэ. Уегупшысэмэ бэба кыу-быпырэр адыгагъэм! «Къеб-лагъэм» нэмык амал ямы-лэуи адыгэхэм зы зэман кыакулгъ. Ар кызыхэ-кыштыгъэр зэрэклэщтхэ машинэхэр зэрэщымыла-гъэхэр арыштын. Адыгэм ыцлэ тэрэзу, икыу фэди-зуу зымыгъэлугъэм тхаклэ зэрэщымылагъэри дыхэты-гъэщт. Ауми, лытэныгъэр шылакэм къебэккыщтыгъэ.

«Ахэмыхыгъэрэ кы-мылфыгъэрэ» ало. Зэрэ-сшолшырэмкы, адыгэр

цлыф лэпкы зэфэшхыа-хэм нахъ языгъэшлагъэр, тхылыр ары.

Тембот инасып кыуы-ти, шлэныгъэ-гъэсэныгъэм ихыатырккы, илэс 20 — 21-м итэу културэ утыгум иуцогъагъ.

Писательхэм яа I-рэ Все-союзнэ зэфэсэу Москва шылагъэм 1934-рэ илэ-с

фэшхыафхэмкы гъэсэгъ-шхохэр, шлэныгъэлэжэ цлэрыло хуштыхэр Грузи-ем кызырэфашыгъэ-хэр, Адыгеим шлогъэшхо ахэм кызырэфашыгъэр кыххэсэгъэщы.

Ткъош къэбэртэ-бэлы-къархэм Тембот агъэгъу-хуагъ. Агу къабзэу сы-дигъуи кыпэгъоккы-щтыгъэх, кыфыщтыгъэх.

Ныбджэгъухэм афэшъынкъагъ

сым адыгэхэм яапэрэ лыклогху Хыаткыо Ахмэд-рэ Темботрэ агъэлогъа-гъэх. Ащ цлыф лэпкыбэ кыклоглэгагъ. Ахэр ащ нахъ шызэрэшлагъэх. Тхэ-ныр езыгъэжыгъагъэхэм ямызакъоу, тхэклог цлэ-рылохэри ахэм ахэ-тыгъэх. А зэфэсым Тембот нэлуасэ бэ кышчыфэхъугъэр, творчествэм ахэр зэфыщэгъагъэх. Ныб-джэгъуныгъэр азы-фагоу, агуклэ зэфак-логху урыс тхаклог-хэм ашыщхэри, Те-мыр Кавказым ис тхаклогхэри зэфатхэ-щтыгъэх.

Ятлонэрэу Тембот лытэныгъэ кыклог-плэ фэхъугъэр **роману «Насыным игъо-гу»** кызырэдэккы-гъэр, 1948-м Сталин-скэ премиер кызырэфыратыгъэр ары. Ащ адыгэ быракъыр кы-щыхыгъэ. Кавказым ис цлыф лэпкыбэ-хэм ямызакъоу, зэрэ-дунаеу адыгэр шашлагъ, агуклэ зэхэхагъэх.

Тембот хыаклэфаклог мыклогъагъэми, заом ыпкы ар кыкыгъагъэми, грузин-хэм ахэхъанэу, а лэпкы-ры ышлэнэу хъугъэ. Дахэу кыпэгъоккыгъэх. Тбилиси цлыф цлэрылохэм ашы-луклагъ, ахэр ныбджэгъу-ныгъэ-лытэныгъэ кы-фырялэу кыпэгъоккы-гъагъэх, зышхъэ кызы-

Зэкъошныгъэм илэмыдж Тембот тырильхыагъ плэми хушты. Ар непи пытэу щыт. Ащ зэкъош лэпкыбэ

Кларэщэ Темботрэ
Кыйсын Кулиевымрэ.
Мыекъуапэ, 1979-рэ.

рыклогъэ ыкы рэ-клог. Темботкы Нал-шык ятлонэрэ кыэлэ-благъуу щытыгъэ.

Мэфэккы мэфэ ин-хэр ары анахъу клон-кыэклогжын-хэр зызэхэщтыгъэхэр. Егъэблэгъэ тхылыхэр афигъэ-хыштыгъэх. Къош лэпкыхэм ятха-

хыагъэ, Адыгеим кызы-клогкы тиунэ кыхыщтыгъэ, итхыгъэхэри тилэх. Ащ ипсэсэ теыхыгъу Лэпкы те-атрэм бэмышлэу спектаклэу «Сомэ мин 600» зыфило-рэр ыгъэуцугъ.

Кларэщэ Къэрдан-гъушъэ Зэрамыкурэ зэфы-щтыгъэ дахэхэр зэфы-рялэу зэрэщытыгъэми сы-щыгуагъ. Зэрамыку адыгэ-фолклорым дэлажъэ-щтыгъэ. Сыдымкли Тембот упчлэжыгъоу щытыгъэ. Адыгэ орэдыжымэ «Сэр-ма-ф», «Къоджэбэрдкыо Мыхъамэт иорэд», «Ош-нэлу зау» бэрэ аригъэдэ-лугъ. Тхылыгъу кыдыгъэ-кыгъэр бэ, итхыгъэхэр музеем члэлых.

Кларэщэ Тембот иныб-джэгъу гупсэу, къэбэртэ-тхаклог Шэртэнэ Аскэр-бий кышхыащыт.

Къэрэщэ-Щэрджэс хэ-кум итхэклог анахыжыгъэм ашыщэу Охъутэ Абдулах итворчествэ епхыгъэу Мыекъуапэ кыклогъагъэ. Ары кыс Тембот зыкы-луигъагъэщтыгъэ. Лы зэ-гъэфагъэу, «адыгэгъэ заккы» зыфалорэм фэдагъ.

Мафэ горэм Тембот кыхыжыгъэ. «Хъугъэр ошлэ? — къэупчлагъ. — Мыекъуапэ кыклогъэ кы-дьеу, хыаклэщэ «Мые-кыуапэм» итлысхыгъэу, Охъутэм ылакыо зэпы-кыгъэу къэбар сшлагъэ. Кызыралэжыгъэмкы, теу-цорэп, щылгъ». «Щылгъмэ, щэрэллэ» сыгуклэ сгуагъэ-ми, зэ, тло горэм лым дэж-клэупчлаклог сылухыагъ, но-мерым сыхыныр кысымы-

гъэклог, фэсхыгъэ щылэмэ-рязгъэтэу кыхыжыгъэ. Тлэклог нахышлу зэхум, Абдулах Черкесскэ ащэ-жыгъэ. Ащ ыуж «тхыа-шъуегъэпсэу» инккы кыт-фэтхагъ. Ащ шлуклае тешлэжыгъэу макъэ кыагъэлугъ лы хыарзынэр зэрэщымылэжыгъэмкы. Игъэтлыгъыгъом темыфэ-жыгъэхэми, Лъэустэн Юсыф, Кэстэнэ Дмитрий, Тембот ягъусэу тхыаусхаклог-логъагъэх. Сишхыгъусэ ащ кызыеккыжым сеуп-

хыахэр хэллыгъэх, упэ-шлуклонэу е зэккыбгъэ-клонэу щытыгъэп. Гуклэ-гъур кыхыжыгъэ, «псапэ» е «псэклогды» гушылэхэр бэрэ кылоштыгъэх. Цлыф лушымрэ дэгъумрэ язэ-щыщтыгъэп, ахэм уасэ афшлыщтыгъэ. Къешлэ-кыгъэхэм насыпышлоу залыгъэн альэккынымкы фэлэккырэр ышлагъ. Зэккылэм зыхыгъэ «жыо-тыр» ыужым луигъэклогыгъэ: общественнэ логфэу зы-пылыхэри, политикэ лог-фыгъо инхэри щыгъэзы-гъэх. «Москва, Краснодар нэ-мыккы джы орэклог», — ылоштыгъэ, ныбжыккыхэм гъогу аритыщтыгъэ.

Ныбжыкы зыхэхом, чыопсым нахъ ышхыгъэ-рыгъэтлыгъылу кыры-гъэжыгъагъ, ар ежы итворчествэккы ищыккы-гъэ дэдэу щытыгъэ. Шэ-клогы зегъэтлыгъыжым, пцэжыеешэным зыриты-гъагъ. Ежы изэкъуагъэп. Зэккы тхэклог нахыжыгъэр, Лъэустэным нэмыкырэр, Пэрэныкыори, Кэстанэри, Еутыхэри ащ пылыгъэх, ащккы зэдырагъаштэу зэ-хыгъэх. Ясэмэркъэу зыпэшлэжыгъэмкы фэдэ умыгъотынуэ Хъунэ Мурат ялагъ. Сюзым хэт тхаклог-хэр зэрэллыгъэхэу кы-зыхыгъэ мафэхэри зэды-хагъэунэфыкыщтыгъэ.

Сабыйхэм «ятэпашъу», зэльашлэрэ клэлэцкылу усакулэ С. Михалковыр зэ-горэм тыхэклагъ. Иапкы-кыорэгкы Тембот кыри-щи диваным хыгъэтлыс-хыагъ. Ежыри ыбгуккы тлыс-хыгъэ, игрузин анекдот-хэм ахыгъэдэуагъ, ыгъэ-щыгъэ. Адыгэ къуаджэу Зэрэщымылагъэр ыгу кыоу Михалковым кызырлуа-гъэр зызэххым, «Усщыт, ау шофер сшлэп» рилуагъ. Адрэм, «сэ сышофер» ылуи, «Победэм» зэдытлыс-хыгъэ, Сергей Михалковыр рулым клэлэрысэу Джа-мбэчэ зэдэклогъагъэх.

Джы зигугъу кысшы-щтыр анахъ кыпэблэгъэ

зэльашлэрэ клэлэцкылу усакулэ С. Михалковыр зэ-горэм тыхэклагъ. Иапкы-кыорэгкы Тембот кыри-щи диваным хыгъэтлыс-хыагъ. Ежыри ыбгуккы тлыс-хыгъэ, игрузин анекдот-хэм ахыгъэдэуагъ, ыгъэ-щыгъэ. Адыгэ къуаджэу Зэрэщымылагъэр ыгу кыоу Михалковым кызырлуа-гъэр зызэххым, «Усщыт, ау шофер сшлэп» рилуагъ. Адрэм, «сэ сышофер» ылуи, «Победэм» зэдытлыс-хыгъэ, Сергей Михалковыр рулым клэлэрысэу Джа-мбэчэ зэдэклогъагъэх.

Джы зигугъу кысшы-щтыр анахъ кыпэблэгъэ

зэльашлэрэ клэлэцкылу усакулэ С. Михалковыр зэ-горэм тыхэклагъ. Иапкы-кыорэгкы Тембот кыри-щи диваным хыгъэтлыс-хыагъ. Ежыри ыбгуккы тлыс-хыгъэ, игрузин анекдот-хэм ахыгъэдэуагъ, ыгъэ-щыгъэ. Адыгэ къуаджэу Зэрэщымылагъэр ыгу кыоу Михалковым кызырлуа-гъэр зызэххым, «Усщыт, ау шофер сшлэп» рилуагъ. Адрэм, «сэ сышофер» ылуи, «Победэм» зэдытлыс-хыгъэ, Сергей Михалковыр рулым клэлэрысэу Джа-мбэчэ зэдэклогъагъэх.

Кларэщэ Темботрэ къэбэртэ-тхаклог Хы. Теунэмрэ.

шышкыуу щытыгъэ Шоло-ховыр ары. Ар пчыагъэрэ Мыекъуапэ иуагъуи игъу-сэу кыклогъагъ. Тхыамафэри нахыбэри шылэщтыгъэх.

Тембот зыфэдэ цлыфыр пшлэпэнэу щытыгъэп. Ады-гагъэр фэсакъу, гъунджэу зэрихыщтыгъэ, интеллиген-тыгъэ, хыалэлыгъэ, шэны-шлуагъэ, щлэгъэшхо илагъ. Лыгъэм кыуыбыгъэрэ шап-

кыэнэфжыгъагъ, бэрэ кыалотэжыщтыгъэ. Джащ фэдэ сэмэркъэу зэхыткы-дадэхэр тхаклогхэм азыфа-гу дэлыгъ.

Тапэккы кыкыштыхэр тинахыжыгъэм ящысэхэм арыгуагъэхэу, шлур, къэб-зэгъэ-зэфагъэр кыагъэгъу-нэу, дэгъум идэгъужь хъун-хэу гугъаплэ щыл.

Кларэщэ Зы.

Плэпкь кырыкыуагъэм уыцгъэзэн фæе. Ар ошлэм, блэкыгъэми уыцгъоццэтп, зэрэхурэмкIэ, тэрэ-зыджэуи уыцлхыгъоццэтп, къэкIоццтми нахъ уегуныс-сэн плэкIыцт. Непэ Къуе-кыо Налбий ихъакIэц гуыц-лэгъу уыцзэфхыгъэх Урысые Федерацием инаролдэ сурэ-тышлэу, урысые тхакIомэ я Союз хэтэу Къат Теуцожь-рэ шIэныгъэлэжъэу, тхакIоу Къуекыо Асфаррэ. ТIури адыгэм итарихъ, илорыуа-тэмэ хэшIыкI дэгъу афизил-эм ащыцхъ.

— Теуцожь, орырэ сэрырэ тызызэрхылылэкIэ, адыгэмэ кыарыкыуагъэм бэрэ ты-рэгущылэ, Къунчыкыкыомэ ягугъуи бэкIаерэ тшIыгъэ. Тэ зэфтIуатэрэмэ ащыцхъэр гъэзетеджэхэми анэсымэ ягуанэ хъун сшIошIы.

— Олахъэ тэрэзым. Илгъэс зытIу хъугъэу Къуекыо Нал-бий ыцIэ зыфэтIуысгъэ тх-хъакIэц бэкIаерэ тыццэхъэсэу мэхъу, щытIорэри, щытIуатэ-рэри шIукай, ахэм тиадыхъэр ахэдаломэ дэгъу. Мы мафэ-хэм Налбий зытхэмгыжыкыр илгъэситIу мэхъу, ау хъакIэщыр зэфшIыжыгъэп, ащкIэ кыит-хэт, тигъус.

— Арымэ тигушылапэ етщэжъэн. Къунчыкыкыомэ Пшымафэ тикъуаджэ щыш, ащ пае къэбарыр сэ къэз-гъажэмэ нахышIоу плы-тагъэш, сызшыгъуазэ горэ-хэм сакъытегушылэн. Ау ащ ыпалокIэ къасло сшIоигъу адыгэ ябынкIэ тарихъым тытегушылэ хумэ, тхыгъэм нахыи къалотжыкыгъэ къэ-бармэ нахъ лъапсэ зэрахэд-гъуатэрэр. Тэц фэдэу тхакIэ илагъэу, ау зы уахътэ зышIо-кIодыжыи, кырыкыуагъэр IорыуатэкIэ къэзыгъэнэ-жыгъэ лъэпкыгъэу шыIэр макIэ.

Адыгэ къэбарым хэбгъа-хъуи хэбгъэкIи хъуштэп, о кыызэрбнэсыжыгъэм фэдэу къэпнэжыкыи фæе. Амал илэмэ, ар къэзыIотагъэм ыбзи къэбгъэнэжыкыи на-хышIу. Сэ Къунчыкыкыомэ афэгъэхыгъэу къэбар шIукайе сыугъоикыжыгъэу сшI, кыыхъэсугыгъи шыI. «Бжъэдыгъэмэ япшы татэу Къунчыкыкыомэ Пшымафэ сыда адрэ пшымэ къахъы-гъэщытыгъэр?» Iлэмэ, «ащ игулыгъэ ашъхъадкIы-гъэу зэрэщытыгъэр ары» сIошт сэ. Лъэпкь гуншысэ илагъ, адыгэм кырыкIо-щтым ыгъэгумэкIыштыгъэ, ипшыплэ шъхъапы-мыплыкIышъурэмэ афэ-дагъэп, зэрэадыгэ шъо-лырэу фэгумэкIыштыгъэ. Лъэпкыи социальнэ зэп-уцужъэу кыышыкыуэхэрэм е ежъ пшыхъэ тетыгъорэ гъотырэкIэ зэрээнэкъокъу-хэрэм, зэкъомыуцохэмэ ер кызымыкIыи кIочIэ шы-нагъоу Пшызэ иджабгъу нэпкыкIэ кыкIырэм зэ-

рэпэмылгъэшыжыкыштыгъэр ышIэщыгъэ. Ащ пае зэкIэ адыгэхэр зэгуицхэ шIои-гъуагъ, пшы-оркь заом илгъэхан «фэкъолIмэ шъуа-мынэкъокъу, алорэр ада-шъушт» джары зыкIиIо-гъагъэр. Лъэпкыи ежъ зэ-пэуцужъэу, зэнэкъокъужъэу тыдэ кIуачIэ кырихыжы-ни?!

Мы чIыплэм уналэ теоз-гъадзэ сшIоигъу Пшымафэ ыпалокIи лъэпкь зэхэцэн-зэ-гогъэуцогъэн Iофым Къун-чыкыкыомэ кIэщакIо зэрэ-фэхъуштыгъэхэм. Кырым хъаным адыгэмэ тын алихъу, былым, мылкъу зыфэпIо-щтым имызакъоу, цыфы-шъхъэкли къахэлабэу зэхум, адыгэхэр зыч-зыпчэгъоу зэ-гуагъэуцонхэщ, ащ пагъэ-уцужыкыи хэм зэрэпылхэм пае хъаным иунашъокIэ

чыкыкыомэ Пшымафэ ипоэмэ зэрэхигъэхъагъэмрэ шIэны-гъэм Пшымафэ зыкызырэ-щигъэлэгъуагъэмрэ, игъогу хэщыкIэрэ ишы гъэхъушIа-кIэрэ тIэкIу зэтэкIыгъэхэу ары зэ-рIоштыгъэр.

Ар зыкIацлорэр сэ лъыжмэ бэрэ сахэсыщтыгъэш ары. ТихъакIэц лъыжыкIуапIэу, зы мафэп, мэфитIоп, зы илгъэсэп, илгъэс пчъагъэрэ а къэбарыр къалозэ, езбырэу сшIэ сы-хъужыкыгъагъ. Къунчыкыкыомэ Пшымафэ тIэкIу илахъ кыи-хыгъ Цыгъо, Мафэкъо Урыс-бий илахъ тIэкIу фыхигъэ-хъуагъ. Ар джы сэ зэпырызгъэ-зэжынышъ, дэгъумрэ дэимрэ зэхэсидзыжыкыи арэп. «Дэ-гъу» тIуи, тыхыгъэ, Цыгъо римыгъэкыгъэм сэ тIэкIу хэ-слъхъажыи сшIоигъу нылэп.

Къунчыкыкыомэ Пшымафэ, лъыжмэ къэзэралотжыкыгъэм-кIэ, зы шыушэу, зы шыу тегъэ-

гъуагъ, «шъуэзшIу, шъуа-мы-зау, шъуэздэлэу, непэрэ мафэр блэгъэжыгъэгъэкI, апэ тилгъэкI тежыгъэгупшыс», — ариуагъ пшымэ. ФэкъолIмэ апэуцужы-кыи, зэхикъутэнхэ ылогъагъэмэ, ащ фэдэ амали илагъ. Адыгэ-хэр зэмыдэлужыкыи, гучыиIэ-ныгъэрэ зорэ азыфагу кыи-хъэмэ, кызаохэрэмкIэ ар лгъэ-шэу Iэрыфэгъоу хъуштыгъэ. Къэзэжыкыи горэ, топ горэ, фэ-ягъэмэ, къаригъэщэни. Е а цуа-хъохэрэм афэдэхэр, «пластун» зыфалохэрэр ары, чылэ тегъэ-стыкIыным фэлэзэхэу, къау-хъурэнхэу лыгъэ адзэу урысмэ ялагъэх, ахэми кыаджэн ыломэ амал илагъ. Ау зэрипэсыгъэп...

— Теуцожь, мы чIыплэм хъуштмэ, тIэкIу сыкыыхэ-гушылэн. Тятэжъэу Къуекыо Юныс кызырIуатэщты-гъэмкIэ, а фэкъолI-пшы-оркь заом (ары зэреджэщты-гъэр — А. Къу.) иплъыр-

ЕтIани кыагъэкIуагъэх, ахэми афэкIуагъэп, яшэнэ-рзуи шыуитф ыджэ кылу-хъагъ.

— Сыд? — яупчIыгъ Пшымафэ.

— «КъызымыкIокIэ, фэмыхъоу къэшъушэщт» алуи тыкыагъэкIуагъ. Сыд пшIэщт, Пшымафэ?

«Къунчыкыкыомэ зэкIо-кIыгъэ алон нахъ, сыкIуа-гъэми джа сIуагъэр ары ясIоштыр, ау амал илэ-пышъ, сыкIон, — фэмыахэу кIуагъэ.

Зынэсым, пшымэ ари-уагъ: — Мыхэм зыфэе дэ-дэр афэгъэжыгъащI, тызбэ-нэу, тыззаоу, модыкIэ Уры-сыер кыытэзаоу хъунэп, ащ фэдиэу тазыфагу сыд илэ, акъыл тхэмылгыи хъунэп...

Шъхъае, лгъэшэу зыщы-гугъыжыкыи пшыхэр, Ба-тэкъо Пшыкыуи фэдэхэр, пшыцIэшхохэр ялэхэу исы-гъэх пшы тхэметэгъум фа-ехэу, ежъхэм афэдэ оркыхэр ягъусагъэх, ахэм кыды-рагъэштагъэп. Бэмэ атегу-шылагъэх, ау сыд залуи кыи-земызэгъыхэм, фэкъолIхэр къафилъэдэкъыкIыхи, «шъуфэхъу-шъуфэмыхъуи шъуеуцоллэн ащ» алуи, а чIыплэм шызэмызаохэмэ мыхъунэу хъугъэ. Джары тя-тэжъ кызырIуатэщты-гъэр...

— Пшы-оркь зор зипхъэе-псыагъэр фэкъолIхэр ары. Пшы тхэметэгъум кIэхъопсы-хэрэр пшымэ ахэтыгъэу оIо, тетыгъом фаллэхэрэр фэкъолI-ми ахэтыгъэх. ФэкъолIмэ ахэ-тыгъэх, Теуцожь Цыгъуи ар кыыхегъафэ, зы абэкъурэ зы алашэрэ щэхэу зымылаги. Ау бай хъужыкыи, ябылымкIэ пшымэ ашъхъарыкIыжыгъэу ахэтыгъэри макIагъэп. Непэ пшы лъэпкыгъэу, оркь лъэпкыгъэу къэнэжыкыгъэхэри сэшIэх, сэ сипкыгъэу-лэгъухэри ахэтых, тичыли дэсых, ягъэпсыкIэкли, яшэнкIи, азекIуакIэкли кэо-шIэх. Мары Чэсэбий оркыхэм зыгорэм зыгорэ кытырахын е мылкъушхо уугъоин зыфэпIон ялэп, ялгъыи дэгъоу къэсэшIэ-жыи. ХэшыпыкIыгъэх. ЕтIанэ, а зэралорэм фэдэу, оркыи кыштелгъэдэнышъ, уиульгун, уиштылэн, уипыртIыи зыфало-рэм фэдагъэп, ащ фэдэ шэн сэ Чэсэбиймэ яслэгъулагъэп, язылэгъулаги зэхэсхыгъэп. Зыхэтхэм къахэщых анапэкли, апкыи, яшэнкIи. Джащ фэ-дагъэх адрэхэри. Ары адрэ-мэ кыабжыкыи щытыгъэр. А пшы-оркыхэм ачIыплэ фэкъолI-хэр иуцонхэу фэагъэх нахъ, революцие ашIынышъ, лъап-цIэмэ «ма, шъупсэу, шъулажъ» аIонышъ, хабзэр аратын агу хэлъыгъэ зыфалорэм фэдэ шы-лагъэп. Теханхэу ары ежъхэ-ри зыфэагъэхэр.

(Джыри кыкIэлъыкIошт).

Пшы-оркь къэббархэр

зэкIэ Къунчыкыкыомэ хъу-лфыгъэхэр аулыгъагъэх. Ау зы Къунчыкыкыомэ ны-сэ горэм ышъо сабий хэ-лгъэу кыычIэкли, ащ лIакъор кыыдэпшыжыгъ, нэужым хъаным итетыгъо тезыу-тыгъэмэ ар япэшагъ.

Къунчыкыкыомэ Пшыма-фэ фэгъэхыгъэу къэбарыбэ шыI, ахэр зэтыралотыкIхэу мэхъу. Пшы татэм игугъу шIукай зышIыр нахыи, ау мыхъун пызылхъэхэрэ-ми джыри уарехылылэ. Фа-шIэу арэуштэу ашIа, хъаумэ шымыгъуазэхэ, ар зыIохэ-рэм нахъ ашIэн, ау уишIу умыгъэпыутыжмэ нахъ дэгъоу сэлъыгъэ сэ. Гушылэм пае, Къунчыкыкыомэ Пшы-мафэ Тэтэрхъаблэ зэ, тIо тыраригъэгъэстыкIыгъэу къэзытхыгъэхэр шыIэх. Шыпкып ар. Ар зэхъум Къунчыкыкыомэ Пшымафэ шыIэжыкыгъэп. Тэрэзба, Теу-цожь?

— Тэрэз. Къунчыкыкыомэ Пшымафэ икъэбар сэри сы-щыгъуаз. Теуцожь Цыгъо иусэ-м атехыгъэу сурэтхэр сшIыхэу зесэгъажэм, Цыгъо Къунчы-кыкыомэ пшы татэм фэгъэхы-гъэу ытхыгъэмэ хэз имыIэу сяджагъ. Цыгъо ежъапIэ ри-тыгъ нылэп ащ, къэбарыр дэ-гъоу ешIэми, лгъэхъаным екIоу ежъ тхагъэ. Ары зэрэщыты-гъэр а уахътэр. Ау Цыгъо шIу-кIэ фэлпгъэгъун фаер адыга-бзэкIэ ар зэритхыгъэр ары. Бзэм лгъэшэу фэлэзагъ тикъо-джэ лъыжыи, ащ ыбзэкIэ къэ-гушылэжыкыгъэх адыгэжъхэр. Адыгэ бзэ къабз ыгъэфедэрэр, упэгущыIэн плэкIыштыгъэп. Блусыгъэхэри ижъырэ адыгэ усэ зэхэлъхъакIэ ыгъэпсы-гъэх. КIочIэху, ау ежъ зри-гъэпсыгъэр ежъыри ыгукIэ ыштэу, совет лгъэхъаным ди-штэнэу ары. Ау Цыгъо Къун-

псыхъагъэу, пшы тхэмагъэу, ишэнкIэ, илыгъэкIэ, иакъылкIэ ухигъэлъыхъухъанэу щытыгъ. ЛъэпкыгъэкIод заоу урыс па-чыхъэм адыгэм кыиришIы-лагъэр кыбжыкыи щытыгъэ Пшымафэ. «Арэу лIэбланэхэмэ зэпырэрэкIыи орэзоохэба, Пшызэ чыжъэп», — ылошты-гъэ Къунчыкыкыомэ. Сэ сыри-хылагъэп, ау къалотжыкы-щтыгъэ гъыбза е тхэмыкIэ-гъо орэда, ащ фэдэм иэхэлъ-хъан Пшымафэ ыуж итыгъэу. Зы архив горэм хэлгъэу е къалоу а орэдыр зэхэсхыгъэп, ау Къун-чыкыкыомэ ащ фэдэ гъыбзэ ыусыгъэу зэрэщыIэм икъэбар зэхэсхыгъэ.

— Урыс-Кавказ заом ар фэгъэхыгъагъэу ало.

— Ары. Лъэпкыи тхэмы-кIагъоу кыехъулIэрэр фэмыш-ыIэу гъыбзэрэ ыусыгъагъ. АщкIэ къасло сшIоигъор ащ фэдэу зыгу шъабэу, лгъэхъэнэ Iофхэр зыгу екIырэм утыригъэсты-кыи, уиулыи, мылкъу птыри-хын зыфэпIоштмэ ауж иты-гъэн фаеп. Ар зы.

ЯтIонэрэр — дэлагъэмэ ха-дзыштгъагъэп ар пшы тхэма-тэу. Тэ кызырэтIуагъэри, зэ-ратхыгъэри зэтэкIых. Сыда Iлэмэ, адыгэмэ «пшы шъаом фэд», «пшы кIалэм фэд», «нарт шъаом фэд», «оркь шъаом фэд» алоу, нарт шъаомэ ара-гъапшэщтыгъэх пшы шъаохэр. Ари пкIэнчэп. ЕтIанэ, «куп зезышэрэр куп ыуас» ало. Мыщ фэдиэ пшы купыр зешэныр IэшIэх хъуна? Зи мыкыи хэ-лгъэп ащ, мы Iэм Iэхъомбитфэу пытхэм ямэхъанэ зэфшъхъа-фы. Зыр Iэхъомбэшху, мыр зэрэбгъэлъагъорэр ары, мыр агурэр ары, зыр цIэрамыIу, ад-рэр Iэхъомбэжыи. Зы Iэр ары зыпытыр. Джащ фэдагъэх пшыхэри.

Къунчыкыкыомэ зэкIэмэ акъыл къаригъэгъоты шIои-

стырыгъом Къунчыкыкыомэ Пшымафэ щэ къэбар кыи-фырагъэхыгъагъ. Пшы ор-кыи зыщыгугъыжыгъэу Бжъэ-дыгъу исыр зэкIэ Пэнэ-жыкыуае щызэлукIагъ фэкъолIмэ арапэсыщтым еусэнхэу. Ащ фэдэм пшы та-тэр хэмылажъэ хъуна, ау ежъ Пшымафэ кIонэу фэагъэп. «Шъуаымынэкъокъу, зыго-рруштэу шъуаышIу» ыло-штыгъ шъхъае зэкIэ зэфэдэп ныла, ылорэр зэхэмыхъэхэ-рэри ахэтыгъэх.

Ежъ Къунчыкыкыомэ лIы дэигъэхэп. Тикъоджэ-пшыхэр пштэмэ, чылэр къа-уухъуштыгъэх, кыи зилэм делштыгъэх, ишыпэ лгъэ-ныкыо фыкыуагъэу мыгъэ лэжъэн ымылгъэкIыштмэ, зилэм дэгущылэхэти, кыири-рагъэтыти, ышъхъэ хыра-гъэхыкыи щытыгъэх, мыхъун кызызхъулагъэм цыфхэр дырагъалэщтыгъэх.

Тятэжъ пIашъу Къуекыо Мыхъамэт-хъаджэр лIэкъо-лIэшыгъ, пшымыр ежъыр-рэ зышъэгугъэхэу, зэгурь-лохэу щытыгъэти, пшыи кызырэфалопшыгъэр зы-зэхэхым рIуагъ: «Пшы-мафэ, мызыгъогурэм умыкIу, уиIоф хэпхыгъэми нахышIу, ащ ыуж етIанэ зыгорэм те-гупшысэп». Зэзэгыгъэх, шыоу кыэкIуагъэм къэбар рагъэшIагъ.

— Сыд ятIоужышт адэ? — кэуопчIэ шыур.

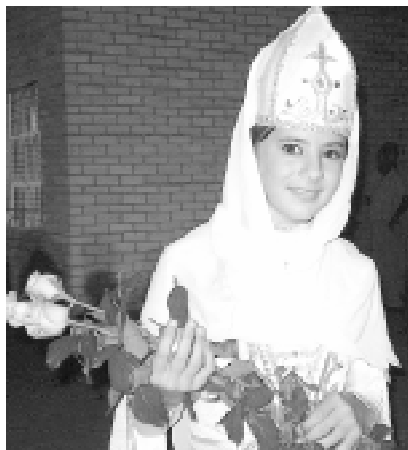
— ЗэкIэ зыфалорэр ада-шъушт, «зэкIэми тыз, тызэ-фэд» шъуIори, джа чIыплэм тхэмагъэри шыхарэдз, ежъ-хэм яунашъокIэ орэпсэху, пшы, оркыи, лIэкъолIэши, фэкъолIи зэфэрэд. Сэ сыкыа-кIоми, сыкымыкIоми джа-ры зыдэсшэщтыр, джар сфяшъуIожь, — ылуи, ыгъэ-кIожыгъэх.

Дунэ фестивалэу «Адыгеим ижъогъожьыехэр» зыфиорэм хэлажьэхэрэр

Дунэ зэнэкъокъу-фестивалэу «Адыгеим ижъогъожьыехэр» зыфиорэм хэлажьэ Быжъ Даринэ. Зыщыпсэурэ Кошхъэблэ районим идэхагъэ орэдымкӀэ кырилотыкӀы шлоигъоу искусствэм ишъэфхэм зафегъасэ.

Илээситф ыныбжьэу Адыгэ республикэ фестивалхэм ахэлажьэу Даринэ тӀээгъуштыгъ. Адыгэ шъуашэу шыгъыр зэрэшӀэтырэм дыригъаштэу орэдым зэрэфэщагъэр кыхэщыштыгъ. ЫмакӀэ Іэтыгъэу е шъабэу кыхидзэрэ орэдым уедэлу пшӀоигъо охъу.

Композитор цӀэрылоу Тхъабысым Умарэ фэгъэхьыгъэ пчыхъэзэхэхэу Кошхъаблэ джырэблагъэ шыкӀуагъэм Быжъ Даринэ шедэлугъэхэр ыгъэгъушӀуагъэх.

Пчэгум ар кызехьэм Къэбэртэ-Бэлыкъарым кыкӀыгъэ орэдылоу ЗеушӀэ Ауес хэщэтыкӀыгъ, пшъэшъэжыем орэдым кӀэлуагъэу кыфигъотыгъэр ыгъэшӀэ-

гъуагъ. — ЖыкӀэтэу, артистым инэшэнэшӀухэр ыгъэфедэхэу Даринэ зэрэслъэгъугъэм сигъэгъушӀуагъ, — ело ЗеушӀэ Ауес. — Сэри кӀэлэеджакӀохэм Іоф адэсэшӀэш, Даринэ Къэбэртэ-Бэлыкъарым ипшъашгъэм ясэгъапшэ.

— Шъачэ, Москва, нэмыкӀ кӀалэхэми ащыкӀогъэ Дунэ фестивалхэм Быжъ Даринэ шытхъуцӀэхэр кӀащыдихыгъ, — кӀелуатэ Адыгэ Республикэм лъэпкӀ культурэмкӀэ и Гупчэ иотдел ипашэу ПашӀо Нурыет. — Пшъэшъэжыер ицӀыкӀу-гъом кышыгъублагъэу тинэлтӀэгъу ит. Орэдэу кыӀорэр егъэдахэ. ИскусствэмкӀэ кӀэлэцӀыкӀу еджапӀэу Кошхъаблэ дэтым шеджэ. Тиартист цӀэрыломэ акӀыршты.

Фестивалэу «Адыгеим ижъогъожьыехэм» апэрэ чыпӀэр кы-

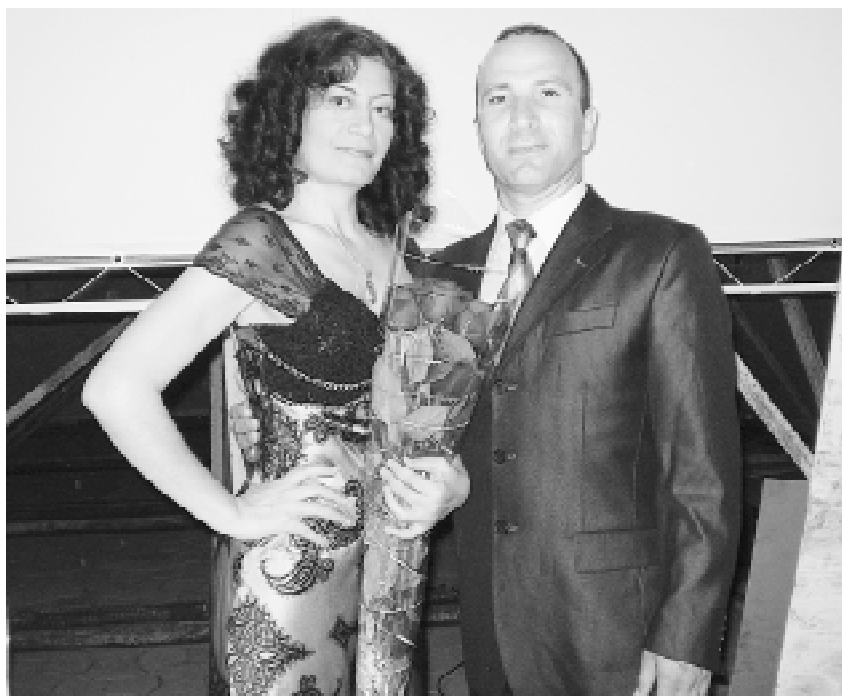
шыдэзыхы зышӀоигъомэ Быжъ Даринэ ащыц. ЛъэпкӀым ишэнхэбзэхэм, республикэр зыгъэпытэрэ лъэныкӀо зэфэшхъафхэм афэгъэхьыгъэ орэдхэр нахыбэрэмкӀэ кӀелох. Барцо Рус-лъан Адыгеим фиусыгъэ орэдыр фестивалым ипрограммэ хагъэхъагъ, ащ Даринэ ригъэдэлуштых.

— Орэд кӀасло, зэнэкъокъумэ сахэлажьэ сшӀоигъу, — кыти-луагъ Быжъ Даринэ.

Дунэ фестивалэу «Адыгеим ижъогъожьыехэр» лъэпкӀ искусствэр зикӀэсэ пшъэшъэжыем ушэтыпӀэшӀу фэхушты. Илээс 12-м ар ит. Цыф макӀэп зылу-кӀэщтыр, зыкӀырыпӀыын ылъэ-кӀыштыр.

Сурэтым итыр: **Быжъ Дарин.**

Зэкъошныгъэм игъогухэмкӀэ

Къэбэртэ-Бэлыкъарым изаслуженнэ артистхэу Сэ-кӀурэ Ольгэрэ КъумыкӀу Шамсудинэ лъэпкӀ искусствэм нэлуасэ зэфышӀыгъэх. Сэ-кӀурэ Ольгэ Дунэ зэнэкъокъумэ ялауреат, Италием, Тыркуем, тилъэпкӀэ-гъухэр зыщыпсэурэ хэгъэгъухэм ащылагъ, Налщык щэпсэу.

КъумыкӀу Шамсудинэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо орэдыло-кӀэшгъокӀо ансамблэу «Ислъамыем» хэт. Израиль, Иорданием, Тыркуем, Москва, нэмыкӀхэми ащылагъ. Зэкъош республикэхэм яартистхэм ныбджэгъуныгъэу здырялэр искусствэм зэрэщылыгъэкӀуатэрэм гупшысэ гъэнэфагъэ фыри.

— Налщык, ЩэрджэсӀалэ, Мыекъуапэ, Кошхъаблэ, нэмыкӀхэми кӀащыттырэ концертхэм тащызӀукӀэу бэрэ кыхэкӀы, — ело КъумыкӀу Шамсудинэ. — Тхъабысым Умарэ итворчествэ ехыллӀэгъэ зэхэхэр мэфӀкӀ шыпкӀэм фэдэу кӀуагъэ. Сэ-кӀурэ Ольгэ ымакӀэ орэдыло пстэуми кӀахэсэгъэщы. Орэдым купкӀэу илэр кыпӀлӀэгъэІэсы. Джырэ уахытэ тилъэпкӀэгъу ар-

тисткэ анахь цӀэрылохэм ахэсэ-лътэ.

— Кошхъаблэ нэлуасэу шы-сиІэмэ салукӀагъ, Адыгэ Республикэм иансамблэхэу «Ислъамыемрэ» «Налмэсымрэ» яартистхэм, орэдылохэу Нэхэ Тэ-марэ, КъушгъэкӀо Симэ, нэмыкӀхэми гушылӀэгъу сафэхъугъ, — нэгъушӀоу кытфелуатэ Сэ-кӀурэ Ольгэ. — Орэд дэхэбэ пчыхъэ-зэхэхэм шылугъ. Тхъабысым Умарэ ехыллӀэгъэ зэхэхэр дэгъу дэдэу зэхашагъ. Кошхъаблэ райо-ным иадминистрације ипашэу ТхъаркӀохъо Налбый лъэшэу тыфэраз, тхъаегъэпсэу.

Адыгэ Республикэм икомпо-зитормэ аусыгъэ орэдхэр Къэ-бэртэ-Бэлыкъарым, Къэрэщэ-Щэрджэсым яартистхэм кызэр-афорэм Сэ-кӀурэ Ольгэ осэ ин

ритыгъ, искусствэм зэкъош рес-публикэхэр зэрэзэфышӀэхэрэр кы-хигъэщыгъ.

— Композиторэу Нэхэ Ас-лъанэ ишӀуагъэкӀэ ансамблэу «Ислъамыем» ижырэ адыгэ орэдхэм псэ кӀапегъэкӀэжы, — зэдэгъушылӀэгъур Сэ-кӀурэ Ольгэ лъегъэкӀуатэ. — «Ислъамыер» щымылагъэмэ, псэрэ адыгэ орэдхэм кӀарыкӀон ылъэкӀыштыгъэр сшӀэрэп. КъумыкӀу Шамсудинэ «Ислъамыем» ишӀуагъэкӀэ цыф-мэ ашӀагъ. Адыгэ орэдым икӀэ-ІонкӀэ апэрэ фестивалэу Мые-къуапэ шыкӀуагъэм Сэ-кӀурэ Ольгэ лауреат зэрэщыгъуагъэр шӀукӀэ ыгу кӀегъэкӀыжы. Ащ фэдэ зэнэкъокъухэр илээси

2 — 3-м зэ нэмыІэми зэхашэмэ, лъэпкӀ искусствэм нахь зиу-шъомбгъуштыгъ, ныбжыкӀэмэ ятворчествэ хагъэхъоштыгъ Сэ-кӀурэ Ольгэ елътэ.

Дунэ кризисыр телъхъапӀэ зышӀырэ пашэхэм, хэкӀыпӀэмэ алъыхъунэу фэмыехэм джырэ уахытэ чӀэнагъэу шыІэныгъэм шытагъэшӀырэр искусствэми кӀегъуао. Адыгеим фестивалъ гъэшӀӀэгъонхэр зэрэщызэхашэрэм Сэ-кӀурэ Ольгэрэ КъумыкӀу Шамсудинэ егъэгъушӀох, ежхэ-ми ялахь хашӀыхъэ ашӀоигъу.

Сурэтым итхэр: **Къэбэртэ-Бэлыкъарым изаслуженнэ ар-тистхэу Сэ-кӀурэ Ольгэрэ Къу-мыкӀу Шамсудинэ.**

Футбол. Урысыем изэнэкъокъу

Шышхъэлум и 18-м Урысыем футболымкӀэ изэнэ-кӀокъу хэлэжьэрэ командэхэу ятӀонэрэ купым хэтхэм я 23-рэ ешӀэгъухэр ялагъэх. Мыекъопэ «Зэкъошны-гъэр» Волгоград шылуӀэнэу шытыгъ чыпӀэ командэу «Роторым». Волгоград икомандэ Урысыем изэнэ-кӀокъу зэрэхэкӀыжыгъэм кыхэкӀэу, ешӀэгъур зды-рялагъэп.

Купэу «Кыблэм» хэтхэр зэрешӀагъэхэр: Астрахань «Ас-трахань» — «Батайск» Ба-тайск — 1:0, «Дагдизель» Каспийск — «Ангушт» Наз-рань — 1:1, «Ставрополь»

Ставрополь — «Автодор» Владикавказ — 1:1, «Энер-гия» Волжский — «Таганрог» Таганрог — 3:0, «Жемчужина» Шъачэ — «Краснодар-2000» Краснодар — 2:0, «Мэ-

шыкӀу» Пятигорск — «Став-рополь-2009» Ставрополь — 0:0, «Торпедо» Ермэлхъабл — СКА Ростов-на-Дону — 1:2.

Шышхъэлум и 19-м ехъулӀэу командэхэр чыпӀэу зыдэщыт-хэмрэ очко пчъагъэу ялӀмрэ:

1. «Жемчужина» — 56
2. «Ставрополь» — 46
3. «Волгоград» — 41
4. «Автодор» — 39
5. «Торпедо» — 37
6. «МэшыкӀу» — 31
7. «Батайск» — 28

8. «Энергия» — 28
9. «Краснодар-2000» — 28
10. «Ставрополье-2009» — 26
11. «Астрахань» — 25
12. «Зэкъошныгъ» — 22
13. «Дагдизель» — 21
14. «Ротор» — 21
15. «Кавказтрансгаз» — 19
16. СКА — 18
17. «Ангушт» — 16
18. «Таганрог» — 7

Зичэзыу ешӀэгъухэр шы-шхъэлум и 25-м ялӀштых. «Зэ-кӀошныгъэр» «Энергием» ти-кӀалэ шылуӀкӀэщты.

НэкӀубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр ЕМТӀЫЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КъыдзыгъэкӀырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкӀ ІофхэмкӀэ,
ІекӀыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
кӀэгъухэм адыряІэ
зэхыныгъэхэмкӀэ
ыкӀи къэбар жъу-
гъэм иамалхэмкӀэ
и Комитет

**Редактор
шхъалэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редакциер
зыхъышӀэр:**

385000,
кӀ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:

приемнэр:
52-16-79,
редактор шхъалэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкӀыжы зы-
хырэ секретары:
52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

**Зыщаушыхъаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын ІофхэмкӀэ,
телерадиокъэтын-
хэмкӀэ ыкӀи зэлы-
ІэсыкӀэ амалхэмкӀэ
и Министрествэ
и Темыр-Кавказ
чыпӀэ гъэоры-
шӀапӀ, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыхиу-
тыхэрэм мышып-
кӀагъэу кӀахафэ-
хэрэмкӀэ къэзыт-
хыгъэхэм пшъэдэ-
кӀыжы ахы. Къа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым шылажьэхэ-
рэмрэ яепӀыкӀэ
зэтемыфэн ылъэ-
кӀышты. Гъэзет-
еджэхэм кыт-
фагъэхырэ тхы-
гъэхэр зэхатфы-
хэрэп ыкӀи къэ-
зытхыгъэхэм
алӀкӀэдгъэхъа-
жыхэрэп.

Зыщыхаутырэр

ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кӀ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

**Пчъагъэр
5649**

**Индексхэр
52161
52162**

Зак. 3190

Хэутыным
узчыкӀэтхэнэу шыт
уахытэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкӀэтхэгъэхэ
уахытэр
Сыхъатыр 18.00